

Risicobeheersing en vrijheid van ondernemen

Een onderzoek naar het beperken van het risico op het faillissement van de verzekeringsonderneming als gevolg van het faillissement van de in concernverhouding verbonden bankonderneming

Auteur:	Ashley Huiswoud
Studentnummer:	2029688
Periode:	4 februari 2013 tot en met 27 mei 2013
1 ^e Stagedocent:	mr. Nicolle Sommers
2 ^e Stagedocent:	mr. Bram Verweij
Hogeschool:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys Tilburg
Stagebedrijf:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys
Stagemotor:	mr. Noortje Lavrijssen

Tilburg, mei 2013

Risicobeheersing en vrijheid van ondernemen

Een onderzoek naar het beperken van het risico op het faillissement van de verzekeringsonderneming als gevolg van het faillissement van de in concernverhouding verbonden bankonderneming

Auteur:	Ashley Huiswoud
Studentnummer:	2029688
Periode:	4 februari 2013 tot en met 27 mei 2013
1 ^e Stagedocent:	mr. Nicolle Sommers
2 ^e Stagedocent:	mr. Bram Verweij
Hogeschool:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys Tilburg
Stagebedrijf:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys
Stagementor:	mr. Noortje Lavrijssen

Tilburg, mei 2013

Voorwoord

Met deze scriptie sluit ik mijn HBO-Rechten studie aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys af. Deze scriptie is het eindresultaat van het onderzoek dat verricht is voor Noortje Lavrijssen en het onderzoek en de centrale vraag zijn ontstaan in het kader van het promotieonderzoek van mevrouw Lavrijssen.

Ik heb de periode waarin de scriptie is geschreven als leuk maar niet altijd als even eenvoudig ervaren. Ik wil daarom mevrouw Lavrijssen en mijn eerste afstudeerdocent mevrouw Sommers bedanken voor de goede begeleiding en kritische blik. Dit heeft geleid tot een altijd welkome feedback.

Tot slot wil ik mijn ouders bedanken voor alle steun die ze mij tijdens deze vier jaar hebben gegeven. Door hen heb ik altijd vertrouwen gehad op een goede afloop.

Ashley Huiswoud

Tilburg, mei 2013

Inhoud

LIJST VAN AFKORTINGEN 8

SAMENVATTING 8

HOOFDSTUK 1 INLEIDING 8

1.1 PROBLEEMSTELLING 8

1.2 CENTRALE VRAAG 9

1.3 DOELSTELLING EN RANDVOORWAARDEN 9

1.4 DEELVRAGEN 9

1.5 BRONNEN EN METHODEN VAN ONDERZOEK 9

1.6 LEESWIJZER 10

HOOFDSTUK 2 OPRICHTING BANK-VERZEKERAAR 11

2.1 OPRICHTING VAN EEN BANK 11

2.1.1 VEREISTEN VOOR DE OPRICHTING VAN EEN BANK 11

2.1.2 RECHTSVORMEN NADER BEKEKEN VANUIT DE VERGUNNINGVEREISTEN 13

2.1.2.1 Minimum aantal leden van de Raad van Commissarissen (hierna: RvC) of een daarmee vergelijkbaar orgaan zoals bedoeld in art. 3:19 Wft 13

2.1.2.2 Minimum aantal personen dat het dagelijks beleid bepaalt 15

2.1.2.3 Het minimum eigen vermogen dat de onderneming dient te hebben om te kunnen starten 16

2.1.2.4 Deskundigheid, geschiktheid en betrouwbaarheid van de in artt. 3:8 en 3:9 Wft bedoelde personen 17

2.1.2.5 Integere uitoefening van het bedrijf 18

2.1.2.6 De inrichting van de bedrijfsvoering 19

2.1.2.7 De vorm van zeggenschapsstructuur 19

2.1.2.8 Geconsolideerd toezicht 19

2.1.2.9 De verplichting om solvabel te zijn 19

2.1.2.10 De verplichting om liquide te zijn 20

2.1.3 VOORLOPIGE CONCLUSIE 20

2.2 OPRICHTING VAN EEN VERZEKERAAR 21

2.2.1 VEREISTEN VOOR DE OPRICHTING VAN EEN VERZEKERAAR 21

2.2.1.1 De verplichte rechtsvormen 21

2.3 DE BANK-VERZEKERAAR 22

2.3.1 VERBOD OP NEVENBEDRIJF LEVENS- EN SCHADEVERZEKERAARS 22

2.3.2 VERWEVING VAN ONDERNEMINGEN 22

2.4 SLOTSOM 22

HOOFDSTUK 3 ORGANISATORISCHE VORMGEVING BANK-VERZEKERAAR 24

3.1 WAT IS ONDERNEMEN 24

3.2 BEPERKINGEN ORGANISATORISCHE VORMGEVING BANK-VERZEKERAAR 24

3.3 MANAGEMENT- EN ORGANISATIESTRUCTUREN 25

3.4 CORPORATE GOVERNANCE 25

3.4.1 CORPORATE GOVERNANCE? 25

3.4.2 WERKING NEDERLANDSE CORPORATE GOVERNANCE CODE 26

3.4.3 TOEZICHT OP DE NEDERLANDSE CORPORATE GOVERNANCE CODE 27

3.4.3.1 Externe controle 27

3.4.3.2 Interne controle 28

3.4.4 GEVOLGEN NIET NALEVEN NEDERLANDSE CORPORATE GOVERNANCE CODE 29

3.5 CODE BANKEN EN GOVERNANCE PRINCIPES.....	30
3.5.1 WERKING CODE BANKEN EN GOVERNANCE PRINCIPES.....	30
3.5.1.1 Code Banken.....	30
3.5.1.2 Govenance Principes	31
3.6 WFT	31
3.6.1 INRICHTING BEDRIJFSVOERING	31
3.7 VERDELING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN	32
3.7 CONCLUSIE	32
HOOFDSTUK 4 CONCERNVERHOUDINGEN	34
4.1 WAAROM CONCERNVORMING.....	34
4.1.2 CONCERNVORMING EN DE BANK-VERZEKERAAR	34
4.1.2.1 Motieven	34
4.1.2.2 Bank-verzekeraar.....	35
4.2 RECENTE ONTWIKKELINGEN TEN AANZIEN VAN CONCERNS EN BANK-VERZEKERAARS	36
4.3 CONCLUSIES	37
5 SNS REAAL N.V.....	39
5.1 CASUS SNS REAAL N.V.	39
5.2 RECHTSVORMEN EN ORGANOGRAM	40
5.3 JAARVERSLAG	40
5.3.1 ALGEMENE INFORMATIE OVER HET BESTUUR EN DE RVC	40
5.3.2 RISICIBEHEER.....	41
5.3.3 CORPORATE GOVERNANCE CODES	42
5.3.5 OORDEEL ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	42
5.4 CONCLUSIE	42
6 CONCLUSIES & AANBEVELINGEN	44
6.1 CONCLUSIES	44
6.1.1 RISICIBEHEERSING EN VRIJHEID VAN ONDERNEMEN	44
6.1.2 BEANTWOORDING VAN DE CENTRALE VRAAG.....	45
6.3 AANBEVELINGEN	46
7 EVALUATIE	47
LITERATUURLIJST	48
BIJLAGEN	52
BIJLAGE I ORGANOGRAM DELTA LLOYD	
BIJLAGE II ORGANOGRAM BESTUURSSTRUCTUUR SNS REAAL N.V.	

Lijst van afkortingen

AFM	Autoriteit Financiële Markten
Art.	Artikel
Artt.	Artikelen
Beperkte aansprakelijkheid	B.A.
Besluit prudentiële regels Wft	Bpr
BV	Besloten Vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek
CDD	Customer due diligence
cv	commanditaire vennootschap
DNB	De Nederlandse Bank
Jo.	Juncto
NAW	Naam adres en woonplaats
NV	Naamloze vennootschap
o.g.v.	Op grond van
RvC	Raad van Commissarissen
vof	vennootschap onder firma
Wft	Wet op het financieel toezicht
Wtftv	Wet toezicht financiële verslaggeving

Samenvatting

Mevrouw mr. N. Lavrijssen doet een promotieonderzoek naar de sanering en liquidatie van verzekeraars. Minister Dijsselbloem heeft op 1 februari 2013 SNS REAAL N.V. onteigend.

Mevrouw Lavrijssen heeft aangegeven meer inzicht te willen krijgen in wat er binnen de bank-verzekeraar vennootschapsrechtelijk en organisatorisch geregeld is ten aanzien van het verkleinen van de kans op een faillissement van een verzekeringsonderneming indien de bankonderneming failliet gaat.

De doelstelling van het onderzoek is om op 26 mei 2013 een overzichtelijk en helder advies te geven, waarin wordt besproken hoe een bank-verzekeraar vennootschappelijk is vormgegeven en wat men kan doen om het risico van een faillissement voor de verzekeringsonderneming binnen het concern van een bank-verzekeraar zo klein mogelijk te houden indien de bankonderneming failliet gaat.

In het onderzoek is nagegaan in welke mate de rechtsvorm, de concernverhoudingen en de management-organisatiestructuur het risico op een faillissement van de verzekeringsonderneming door de in concernverhouding verbonden bankonderneming beperken.

Een van de belangrijkste conclusies van het onderzoek is dat er weinig wet- en regelgeving is omtrent de organisatorische vormgeving van een bank-verzekeraar. Dit is ook inherent aan ondernemen in zijn algemeenheid omdat een ondernemer risico's neemt. Met regels die ondernemingen binden aan structuren en vormen is het voor een ondernemer niet mogelijk om zelf keuzes te maken, risico's te nemen en winstoptimalisatie na te streven. Dit doet een ondernemer namelijk door onderscheiding van de concurrentie. Door het verplicht te stellen om interne en externe controlemiddelen in te stellen en hierover verantwoording te eisen in het jaarverslag hebben de corporate governance codes een positieve bijdrage aan hoe een onderneming goed, efficiënt en verantwoord geleid moet worden wat de kansen van een mogelijk faillissement van de verzekeringsonderneming of de bankonderneming verkleint. Daarnaast zijn er motieven voor concernvorming die in een uiterste geval een faillissement van een onderneming binnen het concern verkleinen of ondervangen.

De belangrijkste aanbeveling van dit onderzoek is, om terug te keren naar de kernactiviteiten van een bank en een verzekeraar. Ondernemingen worden minder groot en risico's zijn beter beheersbaar en overzichtelijk.

Ook moeten interne controlemechanisme frequent uitgevoerd worden. De keuze van frequentie wordt ingegeven door de mate van risico van het bedrijfsproces.

Daarnaast moeten banken en verzekeraar verplicht elk jaar een risico assessment doen op het niveau van het bestuur, de RvC en de verschillende auditcommissies en interne auditor. Er moet dan opnieuw bepaald worden welke bedrijfsprocessen risicovol zijn. Doordat de risico assessments op het hoogste niveau van de onderneming plaatsvinden, zijn alle besturende en controlerende organen op de hoogte van de actuele situatie en kunnen zij hun verantwoordelijkheid nemen indien er veranderingen nodig zijn.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Probleemstelling

Op dit moment bevindt de wereld zich in een economische crisis. In 2007 is de huidige kredietcrisis ontstaan. Dit leidde tot fors minder kredietverstrekking tussen banken, minder consumptie, minder bedrijfsinvesteringen en een inzakkende wereldhandel.¹ Een gevolg van de economische crisis is dat er steeds meer bedrijven failliet gaan. Een bank-verzekeraar is een onderneming en er bestaat de mogelijkheid dat een bank-verzekeraar problemen krijgt met de solvabiliteit. De solvabiliteit is de mate waarin een onderneming op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen.²

Het onderwerp voor de scriptie is ontstaan in het kader van het promotieonderzoek van mevrouw mr. N. Lavrijssen aan de Universiteit van Tilburg. Zij doet een promotieonderzoek naar de sanering en liquidatie van verzekeraars.³

Op vrijdag 1 februari 2013 heeft minister Dijsselbloem bank-verzekeraar SNS REAAL N.V. onteigend. Deze mogelijkheid is ontstaan door de nieuwe Interventiewet.^{4,5,6} Uit het besluit, dat genomen is om de bank-verzekeraar te nationaliseren, blijkt dat dit onder andere gedaan is om een keten van faillissementen te voorkomen. Indien SNS Property Finance failliet zou gaan, zouden ook de SNS Bank en SNS Reaal failliet gaan. In het specifieke geval van SNS Reaal N.V. ontstaat deze situatie, omdat SNS Reaal garant staat voor de rechtshandelingen van de SNS Bank en SNS Property Finance omdat er een 403-verklaring is opgesteld. Deze verklaring is beschreven in art. 2:403 BW en houdt in dat een moederonderneming zich aansprakelijk stelt voor de schulden van een andere dochteronderneming waarmee zij de verbintenis heeft gesloten.⁷ Door een faillissement van SNS Property Finance wordt de garantie ingeroepen. Doordat er niet voldoende kapitaal aanwezig is om het verlies op te vangen zal ook SNS Reaal meegaan in het faillissement van SNS Property Finance en de SNS Bank.⁸ In dit onderzoek zal SNS REAAL N.V. gebruikt worden om te laten zien hoe een mogelijk faillissement van SNS Reaal door het faillissement van de SNS Bank binnen het concern vennootschappelijk of door de management- en organisatiestructuur is afgedekt of juist niet.

Vanuit deze situatie is het onderzoek ontstaan. Het is problematisch dat een verzekeringsonderneming op deze manier betrokken is bij het disfunctioneren van een andere onderneming in het concern en in het geval van een faillissement van de bankonderneming niet zelf kan door functioneren.

De kern van het onderzoek is om uit te zoeken wat er binnen de bank-verzekeraar vennootschapsrechtelijk en organisatorisch geregeld is ten aanzien van het verkleinen van de kans op een faillissement van een verzekeringsonderneming indien de bankonderneming failliet gaat.

¹ < <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schuldencrisis/ontstaan-schuldencrisis> > zoals bezocht op 4 februari 2013.

² P.R. de Geus, C. Klumper & J. Scholten, *Jaarrekeninglezen voor juristen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012 p.116.

³ N. Lavrijssen, 'Sanering en liquidatie van verzekeraars: bestaande voorzieningen en mogelijke verbeterpunten' *NTFR* 2011 (13), nr.4, p87-94.

⁴ < <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/dnbulletin-2012/dnb274196.jsp> > zoals bezocht op 4 februari 2013.

⁵ < <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/toespraken/2013/02/01/minister-dijsselbloem-nationaliseert-sns-reaal.html> > zoals bezocht op 4 februari 2013.

⁶ Wet op het financieel toezicht.

⁷ S.M. Bartman & A.F.M. Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009 p.221.

⁸ Besluit tot onteigening van effecten en vermogensbestanddelen SNS REAAL NV en SNS Bank NV in verband met de stabiliteit van het financiële stelsel, alsmede tot het treffen van onmiddellijke voorzieningen ten aanzien van SNS REAAL NV [1 februari 2013] p9.

1.2 Centrale vraag

Hoe kan een bank-verzekeraar het risico op het faillissement van de verzekeringsonderneming als gevolg van het faillissement van de in concernverhouding verbonden bankonderneming beperken gelet op de rechtsvorm, concernverhoudingen en de management- organisatiestructuur?

1.3 Doelstelling en randvoorwaarden

Doel van het onderzoek is om op 26 mei 2013 een overzichtelijk en helder advies te geven, waarin wordt besproken hoe een bank-verzekeraar vennootschappelijk is vormgegeven en wat men kan doen om het risico van een faillissement voor de verzekeringsonderneming binnen het concern van een bank-verzekeraar zo klein mogelijk te houden indien de bankonderneming failliet gaat.

Om de scriptie binnen de gestelde tijd te kunnen afronden worden alleen bankondernemingen en verzekeringsondernemingen met een zetel in Nederland, een Nederlandse rechtsvorm en een Nederlandse vergunning behandeld. Daarnaast worden alleen de levens- en schadeverzekeraar behandeld. Met het promotieonderzoek van mevrouw Lavrijssen in het achterhoofd zijn dit de rechtsvormen die van belang zijn. Daarnaast wordt ook de rol van DNB en de AFM niet specifiek besproken omdat het onderzoek door de ogen van de onderneming is bekeken en niet vanuit de rol als toezichthouder.

1.4 Deelvragen

1. Welke rechtsvormen zijn geschikt om een bank-verzekeraar te kunnen oprichten?
2. Op welke manier(en) kan een bank-verzekeraar vennootschapsrechtelijk vormgegeven worden?
3. Op welke manier(en) kan een bank-verzekeraar organisatorisch vormgegeven worden?
4. Wat zijn de gevolgen voor de verzekeringsonderneming, afhankelijk van de ondernemingsvorm en managementstructuur, indien de bankonderneming failliet gaat?
5. Welke maatregelen met betrekking tot de organisatiestructuur en managementstructuur moeten er genomen worden om het risico op een faillissement van de verzekeringsonderneming te verkleinen indien de bankonderneming failliet gaat?

1.5 Bronnen en methoden van onderzoek

Om de centrale vraag van het onderzoek te kunnen beantwoorden zal een literatuuronderzoek en een onderzoek naar de praktijk gedaan worden.

De belangrijkste bronnen voor het onderzoek zijn wet- en regelgeving en literatuur. Voor de beantwoording van de eerste 4 deelvragen worden wet- en regelgeving en de literatuur als primaire bron gebruikt. De Wet op het financieel toezicht, de verschillende corporate governance code's en verschillende kamerstukken beschrijven namelijk de minimale vereisten voor het inrichten van een onderneming. Door de meest recente wet- en regelgeving te gebruiken en recente literatuur aangevuld door oudere literatuur kan

men deze bronnen als verantwoord en relevant beschouwen. De onderzoeker heeft daarnaast geprobeerd om out of the box te denken en de verschillende bronnen en rechtsgebieden met elkaar te verbinden, waardoor bronnen elkaar aanvullen.

Middels onderzoek van het de wet en literatuur over ondernemingsrecht wordt uiteengezet welke rechtsvormen geschikt zijn om de een bank-verzekeraar te kunnen oprichten.

Deelvraag 2 wordt beantwoord met het juridisch kader uit deelvraag 1, wet- en regelgeving en de literatuur.

Voor de beantwoording van deelvraag 3 wordt literatuur over management en organisatie, corporate governance en wet- en regelgeving als primaire bron gebruikt. Daarnaast worden ook kamerstukken gebruikt voor de beantwoording van de vraag.

Het onderzoek van de praktijk betreft deelvraag 4. Met deelvraag 4 heeft de onderzoeker het onderzoek praktijkgericht proberen te maken met de case van SNS REAAL N.V.. Door kamerstukken, het onteigeningsbesluit van SNS REAAL N.V. en het jaarverslag van SNS REAAL N.V. wordt een casus geschetst. Deze praktijkbronnen worden door de beantwoording van deelvraag 4 door deels beantwoord door de theorie die behandeld is in deelvraag 1,2 en 3. Daarnaast worden de kamerstukken en het jaarverslag, de gepubliceerde onderzoeken van De Nederlandse Bank en het onteigeningsbesluit van SNS REAAL N.V. gebruikt om antwoord te geven op deelvraag 4.

Deelvraag 5 zal beantwoord worden in de vorm van conclusies en aanbevelingen.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het juridisch kader van de vergunningvereisten geschetst. Tevens wordt onderzocht welke rechtsvormen in aanmerking komen voor een vergunning waarmee het bedrijf van bank of verzekeraar uitgeoefend kan worden. Door vervolgens te bepalen welke rechtsvormen het meest gebruikt worden, is duidelijk welke rechtsvormen in de rest van het hoofdstuk gebruikt dienen te worden voor de beantwoording van de overige deelvragen. Als laatst wordt in hoofdstuk 2 kort stilgestaan bij het ontstaan van de bank-verzekeraar en het verbod op nevenbedrijf voor levens- en schadeverzekeraars.

In hoofdstuk 3 wordt volgens de organisatorische vormgeving, van een bank- en verzekeringsonderneming besproken. De deelvraag die beantwoord wordt is: “op welke manier(en) een bank-verzekeraar organisatorisch vormgegeven kan worden.” De beperkingen in de organisatorische vormgeving, management- en organisatiestructuren, de corporate governance en Wet financieel toezicht vormen het skelet van het hoofdstuk om de deelvraag te kunnen beantwoorden.

Nadat is onderzocht wat de eisen zijn omtrent de organisatorische vormgeving, wordt in hoofdstuk 4 verder ingegaan op het ontstaan van de bank-verzekeraar. De verschillende eisen die in hoofdstuk 2 en 3 tot verboden en verplichtingen voor de organisatorische vormgeving hebben geleid, geven de opzet om de concernvorming bij bank-verzekeraars verder te onderzoeken. Nadat de motieven voor concernvorming zijn besproken wordt de actuele situatie omtrent concernvorming besproken.

Vervolgens is in hoofdstuk 5 de kennis die is opgedaan in voorgaande hoofdstukken toepast op het praktijkvoorbeeld SNS REAAL N.V.. Mede aan de hand van het jaarverslag wordt nagegaan of SNS REAAL N.V. aan de eisen van organisatorische vormgeving heeft voldaan.

In hoofdstuk 6 worden ten slotte conclusies getrokken, wordt antwoord gegeven op de centrale vraag en worden aanbevelingen gedaan.

Hoofdstuk 2 Oprichting bank-verzekeraar

In dit hoofdstuk wordt besproken wat de oprichtingsvereisten zijn voor een bankonderneming en een verzekeringsonderneming. In de Wet op het financieel toezicht (hierna: Wft) worden vereisten gesteld waar een bank-verzekeraar aan moet voldoen. Deze vereisten worden nader uitgewerkt in een aantal besluiten en beleidsregels. Daarnaast zijn er binnen het ondernemingsrecht bepalingen in de wet opgenomen die regels verbinden aan rechtsvormen. Beide instellingen, zowel de bank als de verzekeraar, hebben eigen regels die gelden voor de oprichting. Om deze reden is ervoor gekozen om beide instellingen eerst apart te behandelen.

Ten eerste is onderzocht welke vereisten er gelden voor de oprichting van een bank en welke rechtsvormen in aanmerking komen voor een vergunning. Daarna worden ook de vereisten voor de oprichting van een verzekeraar besproken. Tevens is onderzocht welke rechtsvormen in aanmerking komen voor een vergunning waarmee het bedrijf van verzekeraar uitgeoefend kan worden. In de derde paragraaf wordt kort het ontstaan van de bank-verzekeraar besproken.

2.1 Oprichting van een bank

Definitie (wat is een bank)

Bank: degene die zijn bedrijf maakt van het buiten besloten kring ter beschikking verkrijgen van opvorderbare gelden van andere dan professionele marktpartijen en van het voor eigen rekening verrichten van kredietuitzettingen.⁹

2.1.1 Vereisten voor de oprichting van een bank

Art. 2:11 Wft bepaalt dat bankondernemingen met een *zetel* in Nederland vergunningplichtig zijn.¹⁰ Het is verboden om het bedrijf van een bank uit te oefenen zonder deze vergunning. De vergunning moet een onderneming aanvragen bij De Nederlandse Bank (hierna: DNB).¹¹

Art. 2:12 Wft bepaalt aan welke vereisten de aanvrager van een vergunning moet voldoen indien hij het bedrijf van bank wil uitoefenen. De vereisten uit art. 2:12 Wft worden in deel 3 van de Wet op het financieel toezicht, in het Besluit prudentiële regels Wft (hierna: Bpr), het besluit Markttoegang financiële ondernemingen Wft en de beleidsregel Geschiktheid 2012 van DNB verder uitgewerkt en beschreven.¹² Op grond van art. 1:102 lid 1 Wft jo. art. 2 Besluit Markttoegang financiële ondernemingen moet bij de aanvraag gebruik worden gemaakt van het formulier op de site van de DNB.¹³

Art. 2:12 Wft is een zogenaamde 'moet' bepaling dus er is sprake van een limitatief imperatief stelsel. DNB en de Stichting Autoriteit Financiële markten (hierna: AFM) heeft geen beleidsvrijheid en is gebonden om te toetsen aan de vereisten van art. 2:12 Wft. De begrippen uit dit artikel zijn echter ruim te interpreteren en DNB heeft binnen deze interpretatie wel degelijk beleidsvrijheid. De eerder genoemde beleidsregels en besluiten geven richtlijnen om tot een besluit tot afgifte van een vergunning te komen.¹⁴

⁹ Art. 1:1 Wft

¹⁰ R.A. Stegeman & F.G.B. Graaf, *Wet op het financieel toezicht. Tekst en toelichting*, Deventer: Kluwer 2012 p.255.

¹¹ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/2/50-202500.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

¹² < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-201880.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

¹³ < http://www.toezicht.dnb.nl/binaries/dnb_tcm50-214063.pdf > zoals bezocht op 19 februari 2013. In de link vindt u het formulier dat gehanteerd moet worden bij de aanvraag van de vergunning.

¹⁴ D. Busch, *Naar een beperkte aansprakelijkheid van financiële toezichthouders?*, Deventer: Kluwer 2011 p.10.

Art. 2:12 Wft bepaalt dat de aanvrager van de vergunning het volgende moet aantonen:

- De deskundigheid/geschiktheid van de in art. 3:8 Wft bedoelde personen;
- De betrouwbaarheid van de in art. 3:9 Wft bedoelde personen;
- De integere uitoefening van het bedrijf;
- Het minimum aantal personen dat het dagelijks beleid bepaalt en de zetel van waaruit zij hun werkzaamheden verrichten;
- De vorm van zeggenschapsstructuur;
- De inrichting van de bedrijfsvoering;
- Het minimum aantal leden van de Raad van Commissarissen (hierna: RvC) of een daarmee vergelijkbaar orgaan zoals bedoeld in art. 3:19 Wft;
- Dat er geconsolideerd toezicht plaatsvindt;
- Dat de onderneming het minimum eigen vermogen bezit;
- De verplichting om solvabel te zijn;
- De verplichting om liquide te zijn;

In art. 2:12 lid 5 jo. art. 8 lid 1 Besluit Markttoegang financiële ondernemingen staat nog een lijst met informatie die in de vergunningaanvraag dient te worden overlegd. Dit zijn bijvoorbeeld de NAW-gegevens, telefoongegevens, rechtsvorm, statutaire zetel en handelsnaam van de bank maar ook de gegevens op basis waarvan DNB kan beoordelen of aan de deskundigheid van de personen bedoeld in art. 3:8 Wft wordt voldaan.

De bank is niet zoals een verzekeraar gebonden aan een rechtsvorm.¹⁵ Hieronder zal per rechtsvorm nagegaan worden of deze geschikt is om een bankonderneming mee op te richten. Door de vereisten van de vergunning na te gaan en tevens de karakteristieken van de rechtsvorm mee te wegen, wordt bepaald of een rechtsvorm geschikt is om een bankonderneming mee op te richten.

Binnen deze paragraaf zullen de nieuwe Besloten Vennootschap (hierna: BV), de Naamloze Vennootschap (hierna: NV), de coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij niet behandeld worden.

De BV en de NV worden expliciet genoemd in art. 3:19 Wft. Men kan er dus vanuit gaan dat deze rechtsvormen voldoen aan de vereisten van de vergunning genoemd in art. 2:12 Wft. Daarnaast blijkt uit het register van de Autoriteit Financiële Markten (hierna: AFM) dat de meeste banken een BV of NV als rechtsvorm kiezen. Alle 31 bankondernemingen die o.g.v. art. 2:12 Wft een vergunning hebben zijn een BV of NV.¹⁶ Dit is grafisch weergegeven in grafiek I op pagina 24.

De belangrijkste verschillen tussen de BV en de NV zijn:

- het minimum aandelenkapitaal. Voor de BV is deze afgeschaft en de ondernemer kan zelf bepalen welk bedrag hij inbrengt. Het minimumkapitaal van de NV bedraagt € 45.000,-.¹⁷
- het open karakter van de NV en het gesloten karakter van de BV. De NV heeft vrij verhandelbare aandelen. De aandelen van een BV zijn aandelen op naam en slechts overdraagbaar door middel van een notariële akte.^{18,19}
- de verplichte bankverklaring en de accountantsverklaring voor de NV. Met de komst van de nieuwe regels voor de BV zijn de bankverklaring en de accountantsverklaringen komen te vervallen.

Dit zijn belangrijke verschillen maar deze zijn absoluut niet uitputtend.

¹⁵ Zie hierover paragraaf 2 van dit hoofdstuk.

¹⁶ < <http://www.afm.nl/nl/professionals/registers/alle-huidige-registers.aspx?type={9E64ED55-EADA-4957-9313-4CB4C129ABFE}&filter1=1&perpage=50> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

¹⁷ Art. 2:67 lid 1 en 2 BW.

¹⁸ Art. 2:196 BW en art. 2:82 lid 3 BW

¹⁹ Asser/Maeijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2013.

Er is voor gekozen om de coöperatie niet uit te werken omdat uit de praktijk blijkt dat deze rechtsvorm kan voldoen aan de vergunningvereisten. Rabobank Nederland (Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.) heeft de rechtsvorm van een coöperatie zoals de statutaire naam al aangeeft.^{20,21} Met een bestaansgeschiedenis van ruim 110 jaar telt Rabobank Nederland op het moment 139 lokale banken is te stellen dat deze rechtsvorm aan de vereisten van de vergunning uit art. 2:12 Wft kan voldoen. Deze 139 banken zijn allemaal op zichzelf staande coöperaties die lid zijn van de koepelorganisatie Rabobank Nederland.²² De banken hoeven niet zelfstandig een vergunning aan te vragen op grond van art. 3:111 Wft omdat zij aangesloten zijn bij de centrale kredietinstelling Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.²³ De wet heeft voor Rabobank Nederland en de opzichzelfstaande coöperaties een uitzondering gecreëerd. Desalniettemin is er een bankvergunning verleend. Rabobank Nederland heeft dus aan de vereisten van art. 2:12 Wft moeten voldoen naast de eisen die het mogelijk maken dat deze vergunning een collectieve vergunning is zoals in art. 3:111 Wft.

De onderlinge waarborgmaatschappij wordt niet behandeld omdat deze rechtsvorm gebruikt dient te worden om verzekeringsovereenkomsten te sluiten met haar leden.^{24,25} De rechtsvorm is uitsluitend gericht op het onderling oprichten van een verzekeringsbedrijf. Het is een samenwerkingsverband waarbij de leden een verzekeringsovereenkomst afsluiten.²⁶

2.1.2 Rechtsvormen nader bekeken vanuit de vergunningvereisten

De vergunningvereisten worden niet behandeld in volgorde van art. 2:12 Wft. Er is gekozen om eerst de vergunningvereisten op basis waarvan een onderscheid gemaakt kan worden te bespreken. Er zijn namelijk ook vergunningvereisten die minder van belang zijn om te bepalen of een specifieke rechtsvorm aan de vergunningvereisten kan voldoen. Een voorbeeld hiervan is de verplichting om solvabel te zijn. Een onderneming moet solvabel zijn ongeacht de rechtsvorm die gekozen wordt.

2.1.2.1 Minimum aantal leden van de Raad van Commissarissen (hierna: RvC) of een daarmee vergelijkbaar orgaan zoals bedoeld in art. 3:19 Wft

In het geval dat een onderneming een bankvergunning aanvraagt, zal DNB de onderneming toetsen aan een aantal vereisten. Een van deze vereisten is de verplichting om een RvC of een daarmee vergelijkbaar orgaan aan te stellen.²⁷ Vergelijkbare organen met een RvC zijn een commissie van toezicht, raad van toezicht of een kascommissie.^{28,29} Op grond van art. 2:140 en 2:250 BW moet de RvC uit natuurlijke personen bestaan. Op grond van art. 3:19 Wft moet het orgaan van RvC uit ten minste drie natuurlijke personen bestaan.

²⁰ < https://www.rabobank.com/nl/group/About_Rabobank_group/index.html > zoals bezocht op 19 februari 2013.

²¹ Halfjaarverslag 2012 Rabobank Group p.4.

²² Halfjaarverslag 2012 Rabobank Group p.12.

²³ Art.32 Vrijstellingsregeling Wft.

²⁴ Art.2:53 lid 2 BW

²⁵ Asser/Van der Grinten/Maeijer 2-II 1997, nr. 418,

²⁶ R. Westra, *Recht voor organisaties. Recht en bedrijfskundige aspecten*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p.130.

²⁷ Art. 2:12 lid 1 sub g Wft jo. art. 3:19 lid 1 en 2 Wft.

²⁸ A.M.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p.61.

²⁹ Asser/Van der Grinten/Maeijer 2-II 1997, nr.453.

Eenmanszaak

Voor een eenmanszaak geldt dat deze een bestuur heeft (de oprichter) en geen andere organen.^{30,31} Hoewel de wet zich niet verzet tegen het vormen van een RvC of een daarmee vergelijkbaar toezichthoudend orgaan, ligt dit niet voor de hand. Het bestuur bestaat namelijk uit een persoon wat betekent dat er een toezichthoudend orgaan van minimaal twee personen toezicht houdt op het bestuur. De eenmanszaak kan dus niet aan deze voorwaarde voldoen.

Stichting

Binnen een stichting is er normaliter geen orgaan dat toezicht houdt. Het is wel mogelijk om naast het bestuur een toezichthoudend orgaan aan te stellen. Ook hier verzet de wet zich er niet tegen.³² Uit de literatuur van Asser en Westra blijkt dat er in de statuten vastgelegd kan worden dat het bestuur onder toezicht staat. Binnen een stichting noemt men dit vaak een raad van toezicht. In de statuten kan ook bepaald worden dat het toezichthoudend orgaan in kan grijpen indien het bestuur niet naar behoren functioneert.³³ Een stichting kan dus wel aan deze voorwaarde voldoen.

Maatschap

Op grond van art. 2:3 BW is de maatschap geen rechtspersoon. De maten zijn zelf wel rechtspersonen. De maatschap is namelijk een samenwerkingsvorm.³⁴ Binnen de maatschap zijn er naast de maten of vennoten geen andere organen. De maatschap kan dus niet aan deze voorwaarde voldoen.

Vereniging

Uit de literatuur blijkt dat het voor een vereniging mogelijk is om een orgaan dat toezicht houdt aan te stellen.³⁵ Een RvC is niet verplicht echter moet er ieder jaar een kascommissie aangesteld worden op grond van art. 2:48 lid 2 BW. Deze commissie bestaat uit ten minste twee leden en ze controleren het jaarverslag en de balans van de vereniging. De wet stelt het vereiste om ieder jaar een toezichthoudend orgaan aan te stellen. De vereniging kan een RvC of een vergelijkbaar orgaan aanstellen dat uit ten minste drie personen bestaat.

Commanditaire vennootschap en vennootschap onder firma

De commanditaire vennootschap (hierna: cv) is een bijzonder vorm van de vennootschap onder firma (hierna: vof) en bestaat uit beherend en commanditaire vennoten.³⁶ De beherend vennoten zijn net zoals in een vof hoofdelijk aansprakelijk maar de commanditaire vennoot niet.

Binnen de vof en cv zijn geen andere organen dan beherend vennoten en in de cv de commanditaire vennoten. Zowel de vof als cv kan niet voldoen aan dit vereiste.

³⁰ R. Westra, *Recht voor organisaties. Recht en bedrijfskundige aspecten*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p.26.

³¹ < <http://www.kvk.nl/ondernemen/rechtsvormen/bv-of-eenmanszaak/> > zoals bezocht op 19 maart 2013.

³² Asser/Van der Grinten/Maeijer 2-II 1997, nr. 453.

³³ Asser/Van der Grinten/Maeijer 2-II 1997, nr. 453.

³⁴ R. Westra, *Recht voor organisaties. Recht en bedrijfskundige aspecten*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p.28.

³⁵ A.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p.67.

³⁶ Art. 7:836 lid 1 BW

2.1.2.2 Minimum aantal personen dat het dagelijks beleid bepaalt

Art. 2:12 lid 1 sub d jo. art. 3:15 lid 1 Wft bepaalt dat tenminste twee natuurlijke personen het dagelijkse beleid van een bankonderneming bepalen. Daarnaast moeten zij op grond van art. 3:15 lid 2 Wft hun werkzaamheden verrichten vanuit Nederland. Deze eisen zijn niet alleen van toepassing tijdens de aanvraag maar ook tijdens de gehele periode dat de onderneming de vergunning heeft.³⁷ Uit het boek *Wet op het financieel toezicht tekst en toelichting* en kamerstukken blijkt dat met dit vereiste de continuïteit van de onderneming gewaarborgd blijft.^{38,39} Uit deze eis blijkt ook dat er direct regels zijn voor de structurering en inrichting van de bankonderneming.

Eenmanszaak

In de eenmanszaak is dit niet mogelijk. De leiding, financiering en aansprakelijkheid liggen namelijk bij de oprichter.⁴⁰ De eenmanszaak kan dus niet aan dit vereiste voldoen.

Stichting

De stichting moet op grond van art. 2:286 lid 3 sub c BW in haar statuten opnemen hoe zij het bestuur benoemt en ontslaat. De stichting kan aan dit vereiste voldoen door minimaal twee bestuursleden aan te stellen.

Maatschap

Binnen de maatschap zijn de vennoten/maten het bestuursorgaan. Aangezien een maatschap moet bestaan uit twee personen kan zij aan dit vereiste voldoen. De wet specificeert niet dat de maten natuurlijke personen moeten zijn. Een maatschap kan opgericht worden met een rechtspersoon, meerdere rechtspersonen of natuurlijke personen.⁴¹ Het is dus alleen mogelijk als de maatschap bestaat uit minstens twee natuurlijke personen.

Vereniging

Ook de vereniging heeft een bestuursorgaan. Dit blijkt uit art. 2:27 lid 4 sub e BW. Om aan dit vereiste te voldoen moet de vereniging minimaal twee bestuursleden aanstellen. De vereniging kent twee verschillende soorten van bestuur: een bestuur dat volledige rechtsbevoegdheid heeft en een bestuur dat beperkte rechtsbevoegdheid heeft. Indien er gekozen wordt voor een bestuur met beperkte rechtsbevoegdheid, is de bestuurder na inschrijving in het handelsregister aansprakelijk voor de schulden als de vereniging niet kan voldoen aan haar verplichtingen.⁴² Heeft de vereniging een bestuur met volledige rechtsbevoegdheid dan zijn de bestuurders niet privé aansprakelijk. Voor een bankonderneming ligt het voor de hand dat een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid gekozen wordt. Op grond van art. 2:29 lid 2 BW zijn de bestuurders alleen naast de vereniging hoofdelijk aansprakelijk indien ze niet in de handelsregisters zijn ingeschreven. Er kan geconcludeerd worden dat een vereniging kan voldoen aan dit vergunningvereiste.

³⁷ R.A. Stegeman & F.G.B. Graaf, *Wet op het financieel toezicht. Tekst en toelichting*, Deventer: Kluwer 2012 p. 437.

³⁸ Kamerstukken II 2004/05, 29708, nr. 10, p. 241.

³⁹ R.A. Stegeman & F.G.B. Graaf, *Wet op het financieel toezicht. Tekst en toelichting*, Deventer: Kluwer 2012 p. 437.

⁴⁰ R. Westra, *Recht voor organisaties. Recht en bedrijfskundige aspecten*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p.26.

⁴¹ R. Westra, *Recht voor organisaties. Recht en bedrijfskundige aspecten*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p.28.

⁴² Art. 2:30 lid 3 en 4 BW

Vof en cv

De vof wordt bestuurd door de maten die de onderneming oprichten. In de cv zijn de commanditaire vennoten geen bestuurders alleen de beherend vennoten besturen de vennootschap. De vof is een samenwerkingsvorm en dus zijn er voor de oprichting altijd twee vennoten nodig. De cv heeft tenminste twee beheren vennoten nodig om aan dit vereiste te voldoen. Het bestuur bestaat dus altijd uit minimaal twee vennoten. De vof en de cv kunnen voldoen aan dit vereiste.

2.1.2.3 Het minimum eigen vermogen dat de onderneming dient te hebben om te kunnen starten

Art. 3:53 Wft beschrijft dat er een minimumbedrag aan vermogen aanwezig moet zijn. Op grond van art. 48 Bpr is dit voor een bankonderneming vijf miljoen euro.

Eenmanszaak

Het is onwaarschijnlijk om te kiezen voor de eenmanszaak als rechtsvorm voor een bankonderneming. Vermogensrechtelijk is het niet voordelig om een eenmanszaak te laten beschikken over een groot vermogen. Het zakelijk- en privévermogen van de eenmanszaak en de oprichter zijn niet gescheiden.⁴³ Dit heeft de volgende nadelen:

- De oprichter van een eenmanszaak is hoofdelijk aansprakelijk. De crediteuren kunnen de vorderingen dus zowel privé als zakelijk op de oprichter verhalen.
- Daarnaast wordt de ondernemingswinst ook gezien als het inkomen van de oprichter. De vennootschapsbelasting is tussen de 20% en de 25%.⁴⁴ Dit is lager dan de inkomensbelasting van een natuurlijk persoon, deze kan namelijk oplopen tot 52%.^{45,46}

Stichting

Het is goed mogelijk dat een stichting een eigen vermogen heeft van vijf miljoen euro. Het vermogen moet gebruikt worden om een doel te verwezenlijken op grond van art. 2:285 lid 1 BW. Het is mogelijk om personeel aan te nemen en salaris te betalen en de stichting kan dus een functionerende onderneming zijn met een vermogen van vijf miljoen euro.⁴⁷ De stichting moet vennootschapsbelasting betalen indien:

- de organisatie een activiteit ontplooit waarmee geconcurrereerd wordt met andere ondernemers;
- de organisatie van kapitaal en arbeid deelneemt aan het economisch verkeer.

Maatschap

Ook de maatschap is een onwaarschijnlijke keuze als rechtsvorm. De maten/vennoten zijn namelijk o.g.v. art. 7A:1679 jo. art. 7A:1680 BW privé aansprakelijk voor een gelijk deel als de maatschap haar betalingsverplichtingen niet nakomt. Zoals bij een eenmanszaak is de winst van de maatschap het inkomen van de maten.⁴⁸

⁴³ A.M.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p34.

⁴⁴ <

http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/winst/vennootschapsbelasting/veranderen_vennootschapsbelasting_2013/tarieven_voor_de_vennootschapsbelasting_in_2013 > zoals bezocht op 19 februari 2013.

⁴⁵ < <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingtarieven/inkomstenbelasting/tarieven> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

⁴⁶ A.M.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p35.

⁴⁷ A.M.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p.74.

⁴⁸ < <http://www.dezaak.nl/kies-de-juiste-rechtsvorm-voor-uw-bedrijf-1707106.html> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

Vereniging

Het doel van de vereniging is op grond van art. 2:26 lid 1 jo. art. 2:53 lid 1 en 2 BW anders dan die van een coöperatie of onderlinge waarborgmaatschappij. De vereniging mag geen winst uitkeren aan haar leden op grond van art. 2:26 lid 3 BW. Dit is dan ook het verschil tussen de vereniging en de coöperatie. Een vereniging drijft in beginsel geen onderneming en het is dus onwaarschijnlijk dat de vereniging een eigen vermogen van vijf miljoen euro heeft.⁴⁹ Uit de praktijk blijkt dat de vereniging gebruikt wordt voor bijvoorbeeld het delen van informatie, het samenzijn omtrent interesses, hobby's en dergelijke zonder enige commerciële doeleinden.

Er bestaat ook een commerciële vereniging. Zij is verplicht om jaarrekeningen en jaarverslagen in te dienen op grond van art. 2:360 lid 3 BW en betaalt ook vennootschapsbelasting.⁵⁰ Deze verenigingen worden gezien als ondernemingen.

Vof en cv

Binnen de vof zijn de maten, op grond van art. 18 Wetboek van Koophandel aansprakelijk voor de schulden gemaakt door de vof. Kan de onderneming haar verplichtingen niet nakomen zijn de maten hoofdelijk aansprakelijk voor de gehele of resterende schuld. Daarnaast betalen de vennoten net zoals bij een eenmanszaak inkomensbelasting.⁵¹ Het is dus mogelijk maar zeer onwaarschijnlijk om een vof op te richten met een vermogen van vijf miljoen euro. Vermogensrechtelijk is dit ongunstig.

Het feit blijft dat ook binnen een cv de vennoten inkomensbelasting betalen.⁵² Het is opnieuw onwaarschijnlijk om met een cv de bankonderneming op te richten.

2.1.2.4 Deskundigheid, geschiktheid en betrouwbaarheid van de in artt. 3:8 en 3:9 Wft bedoelde personen

De deskundigheidseisen, betrouwbaarheidseisen en geschiktheidseisen zijn minder van belang om te bepalen of een rechtsvorm geschikt is om een bankonderneming mee te beginnen.

Art. 2:12 Wft jo. Art. 3:8 Wft bepaalt dat er getoetst moet worden of de medewerkers van het toezichthoudende orgaan (RvC) en beleidsbepalers (Raad van Bestuur) deskundig genoeg zijn voor de functie. Welke eisen er zijn om geschikt bevonden te worden is omschreven in de Beleidsregel geschiktheid 2012. Uit de beleidsregel blijkt ook dat de geschiktheid van de beleidsbepalers van belang is.^{53,54}

De betrouwbaarheid in art. 2:12 jo. 3:9 Wft is ook gericht op de personen die in het orgaan dat toezicht houdt werkzaam zijn. Zoals hierboven is uitgelegd dient er een RvC of een vergelijkbaar orgaan te zijn. Om de betrouwbaarheid te garanderen mag DNB inlichtingen inwinnen bij:

- De landelijke Officier van Justitie;
- Belastingdienst;
- Het Openbaar Ministerie;
- Nederlandse en buitenlandse overheidsinstanties;

⁴⁹ A.M.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p.64.

⁵⁰ F.C. Kollen, *De vereniging in de praktijk*, Deventer: Kluwer 2007 p.20.

⁵¹ <

http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/ondernemen/onderneming_starten/voor_dat_u_start/rechtsvorm/vennootschap_onder_firma_vof > zoals bezocht op 19 februari 2013.

⁵² <

http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/ondernemen/onderneming_starten/voor_dat_u_start/rechtsvorm/commanditaire_vennootschap_cv > zoals bezocht op 19 februari 2013.

⁵³ Art. 2.1 jo. art. 1.1 sub a Beleidsregel geschiktheid 2012.

⁵⁴ Kamerstukken 2009/10, 32512, nr. 2.

- Openbare bronnen;
- Curatoren of bewindvoerders.⁵⁵

De RvC, een commissie van toezicht, raad van toezicht of een kascommissie mogen geen leden hebben die strafrechtelijke, financiële, fiscaal bestuurlijke of toezichtantecedenten hebben gepleegd. De antecedenten waardoor de vergunning niet verleend kan worden staan gespecificeerd in bijlage A van het besluit prudentiële regels wet op het financieel toezicht.

De rechtsvormen kunnen voldoen aan de eisen uit de artt. 3:8 en 3:9 Wft mits de bestuurders en de RvC voldoen aan de deskundigheids-, geschiktheids- en betrouwbaarheidsvereisten. Zij moeten beleidsbepalers en toezichthouders aanstellen die aan de eisen zoals omschreven in de Beleidsregel geschiktheid 2012 voldoen. In de bijlage van de Beleidsregel geschiktheid 2012 worden de competenties beschreven die van belang zijn om te bepalen of toezichthouders en bestuurders deskundig en geschikt zijn. Zij moeten o.a. besluitvaardig zijn, helikopterview hebben, leiderschap tonen en stressbestendig zijn.

2.1.2.5 Integere uitoefening van het bedrijf

De integere uitoefening van het bank bedrijf is niet afhankelijk van de rechtsvorm. Voor het onderzoek is het dan ook een minder belangrijk punt om te bepalen welke rechtsvormen geschikt zijn om een bankonderneming mee op te richten. De integere uitoefening van het bedrijf is beschreven in art. 3:10 jo. art. 3:17 lid 2 sub b Wft. De onderneming moet aantonen dat zij een integer beleid gaat voeren.⁵⁶ Dit gebeurt door een beleid op te stellen waarin duidelijke procedures en maatregelen ter beheersing van de integriteitsrisico's staan beschreven.⁵⁷ De integriteitsrisico's worden door de onderneming zelf geanalyseerd.^{58,59}

Het is belangrijk dat het beleid integraal wordt verspreid zodat alle werknemers kennis kunnen nemen van het beleid en zich hier ook aan houden. De artt. 10 t/m 22a Bpr leggen daarnaast vast wat de begrippen inhouden en welke risico's er zijn. DNB verwacht dat de risico's genoemd in art. 3:17 lid 2 sub b Wft beheerst worden⁶⁰. Enkele daarvan zijn:

- belangenverstrengeling;
- strafbare feiten die werknemers kunnen begaan die het vertrouwen van de financiële onderneming of financiële markt kunnen schaden;
- voorkomen dat onbetrouwbare personen integriteitsgevoelige functies betreden;
- acceptatie van cliënten door middel van het vaststellen van de identiteit, de aard en de achtergrond van cliënten (Customer due diligence (CDD)).

Naast deze voorwaarden stelt DNB dat er ook specifieke risico's zijn. Dit zijn eigenlijk risico's die afgeleid kunnen worden van de risico's die een bank minimaal moet beheersen. De specifieke risico's zoals witwassen en interne en externe fraude zijn terug te voeren naar de strafbare feiten die gepleegd kunnen worden door medewerkers die het vertrouwen van de financiële onderneming kunnen schaden en het voorkomen dat onbetrouwbare personen integriteitsgevoelige functies betreden.

⁵⁵ Artt. 5 jo. 6 jo. 7 Bpr.

⁵⁶ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-202032.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

⁵⁷ Art.10 lid 2 Bpr.

⁵⁸ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-202034.jsp> > zoals bezocht op 19 maart 2013.

⁵⁹ Art.10 lid 4 Bpr.

⁶⁰ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-202032.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

2.1.2.6 De inrichting van de bedrijfsvoering

De inrichting van de bedrijfsvoering hangt samen met de integere uitoefening van het bedrijf. Daarnaast moet de onderneming de soliditeit van de financiën bevorderen en waarborgen. De onderneming moet dus zorgen dat de financiële waarborgen in stand worden gehouden door een goed beleid en procedures.⁶¹ De bank moet zoals beschreven in art. 3:17 lid 1 Wft zelf de inrichting van de bedrijfsvoering controleren zodat zij bedrijfsrisico's en bedrijfsprocessen beheersen.

DNB spreekt ook wel van een goede corporate governance.⁶² In hoofdstuk 3 wordt de inrichting van de bedrijfsvoering verder besproken.

2.1.2.7 De vorm van zeggenschapsstructuur

Om een bankvergunning te verkrijgen dient te aanvrager een overzicht van de zeggenschapsstructuur te verschaffen aan DNB. De bank mag namelijk niet met personen verbonden zijn in een formele of feitelijke zeggenschapsstructuur die in zodanige mate ondoorzichtig is dat deze een belemmering vormt voor het uitvoeren van adequaat toezicht op de bankonderneming.⁶³

2.1.2.8 Geconsolideerd toezicht

Geconsolideerd toezicht is niet van groot belang voor het onderzoek. Het is geen vergunningvereiste die belangrijk is om te bepalen welke rechtsvormen geschikt zijn. Een Bank met een zetel in Nederland die een dochtermaatschappij is van een bank met een zetel in een land die geen lidstaat is van de Europese Unie moet aantonen dat er in het buitenland voldoende geconsolideerd toezicht is. "Geconsolideerd toezicht houdt in dat de toezichtwetgeving zich richt tot de groep van ondernemingen."⁶⁴

2.1.2.9 De verplichting om solvabel te zijn

De solvabiliteit is de mate waarin een onderneming op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen.⁶⁵ Om de solvabiliteit van banken vast te stellen wordt gebruik gemaakt van een aantal wetten en regelingen.⁶⁶ Het Bazel II raamwerk is geïmplementeerd in de artt. 89 tot en met 94 van het Bpr. Een bank moet zorgen dat de solvabiliteit boven de gestelde eis van een minimum solvabiliteitsratio van 8% blijft.⁶⁷ Met de solvabiliteitsratio wordt de verhouding tussen het vreemd vermogen en het totaal vermogen weergegeven. Heeft de bankonderneming een solvabiliteitsratio van minder dan 8% dan ontstaat het risico dat de bankonderneming in de toekomst niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. De solvabiliteitsratio bepaalt hoe groot de kans is dat een onderneming op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen.

⁶¹ R.A. Stegeman & F.G.B. Graaf, *Wet op het financieel toezicht. Tekst en toelichting*, Deventer: Kluwer 2012 p. 440.

⁶² < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-202056.jsp> > zoals bezocht op 19 maart 2013.

⁶³ Art. 3:16 Wft

⁶⁴ G.R. Boshuizen en B.H. Jager, *Verzekerd van toezicht*, Deventer: Kluwer 2010 p. 56.

⁶⁵ P.R. de Geus, C. Klumper & J. Scholten, *Jaarrekeninglezers voor juristen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012 p.116.

⁶⁶ De Regeling solvabiliteitseisen kredietrisico en grote posities Wft 2010, Regeling solvabiliteitseisen marktrisico Wft 2010, Regeling solvabiliteitseisen operationeel risico Wft 2010 en de regeling staten financiële ondernemingen Wft.

⁶⁷ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-202106.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

2.1.2.10 De verplichting om liquide te zijn

De liquiditeit is de mate waarin een onderneming op korte termijn aan haar verplichtingen kan voldoen.⁶⁸ Er moet dus voldoende eigen vermogen zijn om te garanderen dat de onderneming maandelijkse rekeningen of lonen van werknemers kan betalen. Ook de liquiditeitseisen zijn opgenomen in een regeling namelijk de Regeling liquiditeit Wft 2011.

2.1.3 Voorlopige conclusie

Uit de vergunningvereisten en de verschillende regels die de wet verbindt aan de rechtsvormen is gebleken dat:

- De eenmanszaak, de maatschap, de vof en de cv niet in aanmerking komen voor het verkrijgen van een vergunning. Zij kunnen niet voldoen aan de vereisten om een bestuur van minimaal twee bestuursleden aan te stellen, een RvC van ten minste twee leden aan te stellen of zullen naar alle waarschijnlijkheid niet aan het vereiste minimumkapitaal van vijf miljoen euro kunnen voldoen.
- Voor de vereniging blijft dit twijfelachtig. Een gewone vereniging kan niet voldoen aan het oprichtingsvereiste van een minimum kapitaal van vijf miljoen euro. Een commerciële vereniging kan dit wel.

Uit de praktijk blijkt dat alle bankondernemingen die een vergunning hebben op grond van art. 2:12 Wft een BV of NV zijn.

⁶⁸ P.R. de Geus, C. Klumper & J Scholten m , *Jaarrekeninglezen voor juristen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012 p.112.

2.2 Oprichting van een verzekeraar

Definitie (wat is een verzekeraar)

Verzekeraar: is een herverzekeraar, levensverzekeraar, natura-uitvaartverzekeraar of schadeverzekeraar.⁶⁹

Binnen dit onderzoek worden alleen de schade- en levensverzekeraar behandeld.

2.2.1 Vereisten voor de oprichting van een verzekeraar

Net zoals bij banken mogen levens- en of schadeverzekeraars alleen bedrijf uitoefenen als zij een vergunning hebben gekregen van DNB (art. 2:27 lid 1 Wft).

Om in aanmerking te komen voor de vergunning moet een levens- en of schadeverzekeraar voldoen aan de voorwaarden genoemd in art. 2:31 Wft. Evenals bij de banken worden de vereisten van art. 2:31 Wft verder uitgewerkt in deel 3 van de Wet of het financieel toezicht en in het Bpr.⁷⁰

Art. 2:31 Wft bepaalt dat de aanvrager van de vergunning het volgende moet aantonen:

- De deskundigheid/geschiktheid van de in art. 3:8 Wft bedoelde personen;
- De betrouwbaarheid van de in art. 3:9 Wft bedoelde personen;
- De integere uitoefening van het bedrijf;
- Het minimum aantal personen dat het dagelijks beleid bepaalt en de zetel van waaruit zij hun werkzaamheden verrichten;
- De vorm van zeggenschapsstructuur;
- De inrichting van de bedrijfsvoering;
- Het minimum aantal leden van de Raad van Commissarissen (hierna: RvC) of een daarmee vergelijkbaar orgaan zoals bedoeld in art. 3:19 Wft;
- Dat gekozen is voor een rechtsvorm genoemd in art. 3:20 Wft;
- Dat de onderneming het minimum eigen vermogen bezit; art. 3:53 Wft jo. art. 49 lid 1 sub d en f Bpr;
- De verplichting om solvabel te zijn;
- Dat het boekjaar gelijk loopt met het kalenderjaar.

De vergunningvereisten voor zowel de bankonderneming als voor een levens- of schadeverzekeringsonderneming komen bijna geheel overeen. In de volgende paragraaf wordt het grootste verschil besproken.

Voor de verzekeringsonderneming is eenzelfde systematiek als voor de bankonderneming gekozen in de Wft. Art. 2:31 Wft bevat de vergunningvereisten voor een levens- en schadeverzekeraar. Deze vereisten worden in deel drie van de Wft verder uitgewerkt.⁷¹

Ook in dit geval is er sprake van een limitatief imperatief stelsel. DNB heeft geen beleidsvrijheid en is gebonden om te toetsen aan de vereisten van art. 2:31 Wft. De begrippen uit dit artikel zijn opnieuw ruim te interpreteren en DNB heeft binnen deze interpretatie beleidsvrijheid.

2.2.1.1 De verplichte rechtsvormen

In tegenstelling tot een bankonderneming moet de aanvrager van de vergunning op grond van art. 2:31 lid 1 sub h Wft aantonen dat zij voldoet aan de vereisten met betrekking tot de verplichte rechtsvorm.

Op grond van art. 2:31 lid 1 sub h Wft moet de aanvrager aantonen dat zij voldoet aan de vereisten met betrekking tot de rechtsvorm. In art. 3:20 Wft is beschreven dat een

⁶⁹ Art. 1:1 Wft

⁷⁰ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-201880.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

⁷¹ < <http://www.toezicht.dnb.nl/2/2/50-202506.jsp> > zoals bezocht op 19 februari 2013.

verzekeraar met haar zetel in Nederland de rechtsvorm van een NV, onderlinge waarborgmaatschappij of Europese vennootschap aan dient te nemen.

In de praktijk zijn 38 van de 42 levensverzekeraars, die op grond van art. 2:27 lid 1 Wft een vergunning hebben, een NV, de overige 4 zijn onderlinge waarborgmaatschappijen. 103 van de 143 schadeverzekeraars die ook een vergunning hebben verkregen op grond van art. 2:27 lid 1 Wft zijn een NV. Daarnaast zijn er zijn 39 onderlinge waarborgmaatschappijen en er is 1 Europese vennootschap.

Bij zowel schade- als levensverzekeraars is de NV de meest gebruikte rechtsvorm. De onderlinge waarborgmaatschappij volgt op ruime afstand en de Europese vennootschap wordt nauwelijks gebruikt. Dit wordt grafisch weergegeven in grafiek I.

2.3 De bank-verzekeraar

In de voorgaande paragrafen zijn de voorwaarden voor het oprichten van een bank en een verzekeraar besproken. Het onderzoek richt zich echter op de bank-verzekeraar. In deze paragraaf wordt kort het ontstaan van de samenwerkingsvorm 'bank-verzekeraar' toegelicht.

2.3.1 Verbod op nevenbedrijf levens- en schadeverzekeraars

In het onderzoek is er expliciet voor gekozen om de bankonderneming en verzekeringsonderneming eerst apart te behandelen. De bank-verzekeraar bestaat namelijk altijd uit twee verschillende entiteiten. Een verzekeringsonderneming mag op grond van art. 3:36 lid 1 en 3 Wft geen ander bedrijf uitoefenen dan het bedrijf waarvoor de vergunning is verleend.

2.3.2 Verweving van ondernemingen

In de jaren 90 van de vorige eeuw kwamen er steeds meer fusies tussen banken en verzekeraars tot stand.⁷² Door de technologische ontwikkelingen en de globalisering kunnen organisaties meer gegevens verwerken en zijn ingewikkelde infrastructuren mogelijk. Dit is een prikkel die ervoor gezorgd heeft dat in de financiële sector, ondernemingen gingen samenwerken om schaalvergroting te creëren. In hoofdstuk 4 zal het ontstaan van concerns verder toegelicht worden.

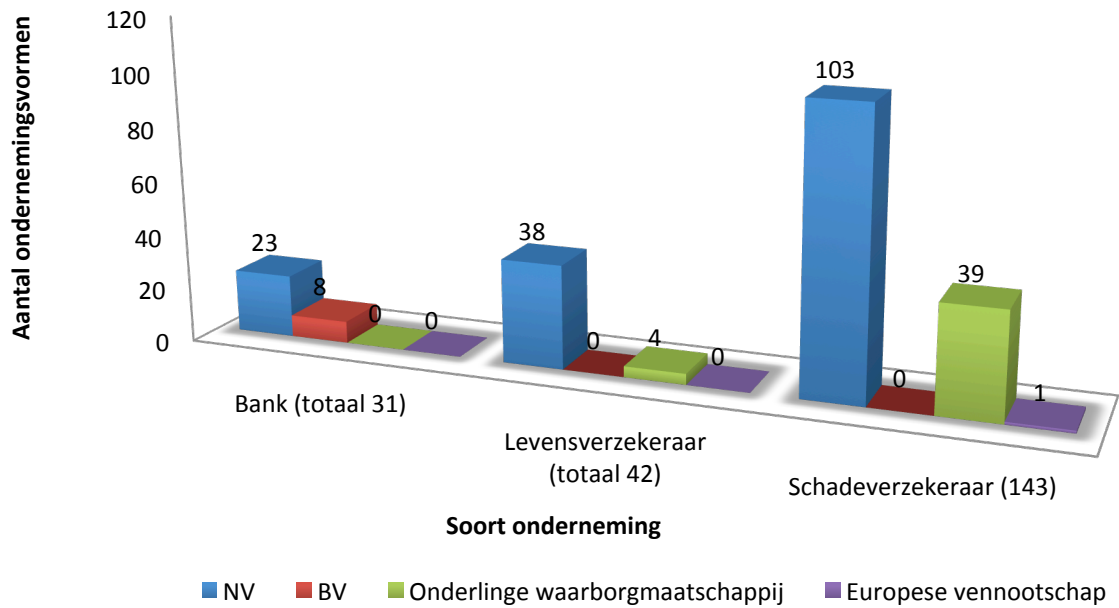
2.4 Slotsom

Een bank-verzekeraar bestaat dus uit twee ondernemingen. Wegens het verbod op het uitvoeren van een nevenbedrijf voor levens- en schadeverzekeraars bestaat de bank-verzekeraar dus altijd uit verschillende entiteiten.

Een verzekeringsonderneming heeft een verplichte rechtsvorm. De verzekeringsonderneming is op grond van art. 2:27 jo. art. 2:31 Wft een NV, onderlinge waarborgmaatschappij of een Europese vennootschap mits zij voldoet aan de voorwaarden van de vergunning.

De bankonderneming kan een BV, NV, coöperatie, stichting of commerciële vereniging zijn. Deze rechtsvormen kunnen voldoen aan de vergunningvereisten van art. 2:12 Wft. Uit de registers blijkt echter dat een grote meerderheid van de bankondernemingen een BV of NV is. De eigenschappen van de andere rechtsvormen maken toch dat zij niet uitermate geschikt zijn om een bankonderneming mee op te richten.

⁷² De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 35.

Grafiek I

Het juridisch kader en de meest gebruikte rechtsvormen zijn nu bekend. Door deze bevindingen is duidelijk welke rechtsvormen uitgelicht worden in de rest van het onderzoek. Dat zijn namelijk de NV en de BV.

Hoofdstuk 3 Organisatorische vormgeving bank-verzekeraar

In het vorige hoofdstuk zijn de vergunningvereisten van een bank- en verzekeringsonderneming besproken. Hieruit blijkt dat ze een bestuur en een RvC of daarmee vergelijkbaar orgaan dienen te hebben. In dit hoofdstuk wordt beschreven of er wet- of regelgeving bestaat die additionele vereisten stelt aan hoe een organisatie (intern) is georganiseerd. Ten aanzien van de management- en organisatiestructuur. Er is onderzocht wat er specifiek is geregeld in de Wft en de besluiten die hieraan gekoppeld zijn. Verder beschrijft dit hoofdstuk in welke mate het vak organisatiekunde een bijdragen kan leveren aan de management- en organisatiestructuur van een bank-verzekeraar.

3.1 Wat is ondernemen

Er is geen eenduidige definitie voor ondernemen of ondernemerschap en er is weinig literatuur over de definitie. Er zijn een aantal termen die terug komen als het om ondernemen gaat. Terugkerende termen zijn: kansen, risico, winst en beslissen. Howard Stevenson, professor aan de Harvard Busniss School geeft een definitie voor ondernemerschap. *“Entrepreneurship is the pursuit of opportunity without regard to resources currently controlled.”*⁷³ Daar wil de schrijver van dit onderzoek een persoonlijke noot aan toevoegen, namelijk dat ondernemen gaat om winstoptimalisatie en een ondernemer bereikt dit door het nemen van risico's en door zich te onderscheiden van de concurrentie. Tijdens het onderzoek is gebleken dat er weinig wet- en regelgeving is omtrent de organisatorische vormgeving van een bank-verzekeraar. Dit is ook inherent aan ondernemen in zijn algemeenheid omdat een ondernemer kansen grijpt en risico's neemt. Met regels die ondernemingen binden aan structuren en vormen is dit niet mogelijk.

3.2 Beperkingen organisatorische vormgeving bank-verzekeraar

In het ondernemingsrecht zijn weinig regels die specifieke eisen stellen aan de vormgeving van een onderneming. In beginsel is er keuzevrijheid omtrent de bedrijfsvoering, echter bestaan er in enkele gevallen wel regels. Naast de vergunningvereisten voor vennootschappen blijkt uit paragraaf 2.1.1 dat een onderlinge waarborgmaatschappij alleen het beroep van verzekeraar mag uitoefenen. Daarnaast is het door het verbod op het uitvoeren van een nevenbedrijf voor een schade- en levensverzekeraar alleen mogelijk om een vergunning te krijgen mits de bankonderneming en verzekeringsonderneming bestaan uit verschillende entiteiten.

Daarnaast mag een vennootschap die een schadeverzekeringsbedrijf uitvoert niet tevens een levensverzekeringsbedrijf uitvoeren. Dit wordt het combinatie- of compositieverbod genoemd en is opgenomen in art. 2:28 lid 1 en 2 Wft.⁷⁴ Uit de toelichting van de nota van wijziging en de literatuur blijkt dat dit komt doordat een levensverzekeringsbedrijf een ander kapitaalopbouwsysteem heeft dan een schadeverzekeringsbedrijf. Een schadeverzekeringsbedrijf baseert de hoogte van de premie op de kans dat schade zich voordoet en ze tot uitkering moeten komen. Een levensverzekeraar vraagt premie van de cliënt en deze premie belegt de onderneming. Hierdoor groeit of verkleint het vermogen en kan mogelijk tot uitkering gekomen worden. Doordat beide ondernemingen een ander kapitaalopbouwsysteem hanteren kunnen ze niet binnen één entiteit gemanaged worden.⁷⁵

⁷³ < <http://www.inc.com/eric-schurenberg/the-best-definition-of-entepreneurship.html> > zoals bezocht op 8 april 2012.

⁷⁴ Kamerstukken II 2007/08, 31131, nr.6, p.4 en 5.

⁷⁵ G.R. Boshuizen, *Verzekerd van toezicht*, Deventer: Kluwer 2010 p. 72.

3.3 Management- en organisatiestructuren

In de organisatiekunde wordt onderzoek gedaan naar de manier waarop een onderneming het best kan worden georganiseerd.

Dit is echter niet vastgelegd in wet- en regelgeving. Een organisatie zal zelf een keuze moeten maken voor bijvoorbeeld een product-indeling, markt-indeling of geografische indeling.

Product-indeling⁷⁶

Bij een productindeling zijn werkzaamheden binnen de onderneming gegroepeerd per product.

Markt-indeling⁷⁷

Indeling van het organogram naar samenhang van de markt.

Geografische-indeling⁷⁸

De onderneming kiest om een indeling te maken naar geografische functie. Dit kan bijvoorbeeld op grond van werelddelen of landen.

Binnen deze algemene structuren kan een onderneming aanpassingen doen in de vormgeving. In grote ondernemingen kunnen verschillende indelingen in een organisatiestructuur voorkomen. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van een geografische indeling die mogelijk overgaat in een markt-indeling waarna er een product-indeling kan ontstaan.⁷⁹ Een onderneming is continu aan het onderzoeken of de doelstellingen of strategie aangepast moeten worden, maar ook of de structurering aan aanpassingen onderhevig is.⁸⁰ Het is bijvoorbeeld mogelijk dat een BV uitgroeit tot een NV. Om een onderneming zo goed mogelijk te besturen moet de onderneming zich aanpassen aan externe en interne veranderingen. Er kan dus onmogelijk bepaald worden hoe een bank-verzekeraar in zijn algemeenheid organisatorisch vormgegeven moet worden. Dit is afhankelijk van hoe de onderneming zich wil organiseren. Zij organiseert zich zodanig dat zij het beste aansluit bij het gestelde doel.⁸¹

3.4 Corporate governance

In deze paragraaf wordt er aan de hand van de vergunningvereisten, de Nederlandse Corporate Governance code 2008, Code Banken en Governance Principes bepaald welke minimale vereisten er gelden binnen de onderneming om goed ondernemerschap te kunnen waarborgen.

3.4.1 Corporate governance?

In de literatuur wordt op verschillende manieren inhoud gegeven aan deze term. De Cadbury Code van 1992 omschrijft het als “the system by which companies are directed and controlled”.⁸² Vrij vertaald: de manier waarop een onderneming wordt bestuurd en

⁷⁶ J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p. 410.

⁷⁷ J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p. 410.

⁷⁸ J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p. 410.

⁷⁹ J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p. 410.

⁸⁰ J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p. 332.

⁸¹ J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012 p. 406.

⁸² < <http://www.applied-corporate-governance.com/definition-of-corporate-governance.html> > zoals bezocht op 8 april 2013.

beheerd. Na de affaire Enron is in 2002 in Amerika de Sarbanes-Oxelywet geïmplementeerd.

De affaire Enron speelt zich af in de jaren '90 van de vorige eeuw. De onderneming is failliet gegaan doordat ze niet transparant waren en het bestuur onvoldoende gecontroleerd werd, zowel intern als extern.⁸³

De bestuurders van ondernemingen moeten op grond van de Sarbanes-Oxelywet verantwoording afleggen en in bestuursverklaringen verklaren dat risico- en interne beheersingssystemen adequaat functioneren.^{84,85} In Europa is hierop gereageerd door invoering van art. 46 bis lid 1 sub c in de Vierde Richtlijn 2006/46/EG. Nederland heeft dit voorschrift in de Nederlandse Corporate Governance code, ook wel Tabaksblat genoemd, opgenomen. Deze code omschrijft corporate governance in de preambule van 2003 als “Goed ondernemerschap, waaronder inbegrepen integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop, waaronder inbegrepen het afleggen van verantwoording over het uitgeoefende toezicht”.⁸⁶ De belangrijkste aspecten zijn dat er vertrouwen moet zijn van belanghebbenden en goed ondernemerschap wordt gedreven.⁸⁷ Concreet gaat het erom hoe een onderneming efficiënt en verantwoord geleid moet worden. Dit zijn opzichzelfstaand vage begrippen. Deze worden uitgewerkt in de Nederlandse Corporate Governance code. Deze bevat concrete bepalingen die in acht genomen moeten worden. Naast deze concrete bepalingen worden ook principes beschreven. Wat de schrijvers van de code onder deze principes verstaan is uitgewerkt in best practice bepalingen.⁸⁸

3.4.2 Werking Nederlandse Corporate Governance code

Voor de Nederlandse Corporate Governance code geldt dat deze een algemene maatregel van bestuur is waarop het ‘pas toe of leg uit’ principe van toepassing is.⁸⁹ Dit betekent dat de onderneming de regels uit de Nederlandse Corporate Governance code in eerste instantie moet naleven, tenzij er een goede reden is om de code niet na te leven. Indien zij dit niet na leeft moet ze hiervoor verantwoording afleggen in haar jaarverslag.⁹⁰ De grondslag hiervoor is opgenomen in art. 2:391 lid 5 BW.⁹¹ Hoewel Nederlandse Corporate Governance code alleen geldt voor de Nederlandse NV's waarvan aandelen of certificaten hiervan toegelaten zijn tot een officiële notering aan een effectenbeurs, leven veel banken waarvoor de Nederlandse Corporate Governance code niet geldt deze vrijwillig na. De makers van de Code Banken hebben dit opgenomen in de preambule.⁹² Dit spreekt voor zich aangezien de Code Banken in het verlengde van de Nederlandse Corporate Governance code ligt. Andere ondernemingsvormen dan de NV's waarvan aandelen of certificaten hiervan toegelaten zijn tot een officiële notering aan een effectenbeurs vallen niet onder het toezicht dat in de volgende paragraaf wordt besproken. Voor deze ondernemingen en de NV's waarvan aandelen of certificaten hiervan toegelaten zijn tot een officiële notering aan een effectenbeurs gelden de Code Banken en de Governance Principles voor verzekeringsondernemingen. In paragraaf 3.5 zal inhoudelijk worden ingegaan op de Code Banken en de Governance Principles voor verzekeringsondernemingen.

⁸³ < <http://www.journalofaccountancy.com/Issues/2002/Apr/TheRiseAndFallOfEnron.htm> > zoals bezocht op 8 april 2013.

⁸⁴ < http://vorige.nrc.nl/economie/article1686710.ece/Top_Enron_27_keer_schuldig_bevonden > zoals bezocht op 8 april 2013.

⁸⁵ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 53.

⁸⁶ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2003 p. 3.

⁸⁷ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 44.

⁸⁸ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2003 p. 4.

⁸⁹ C.W. de Monchy, M.H. Legein e.a., *Corporate Governance. In Nederland een praktische handleiding bij de beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009 p.9.

⁹⁰ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2008 p. 8.

⁹¹ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2008 p. 8.

⁹² Code Banken, Nederlandse Vereniging van Banken, 9 september 2010 p.2.

Deze Code Banken is van toepassing op alle banken die beschikken over een bankvergunning verleend op grond van de Wft. Onafhankelijk of deze een NV, BV of andere rechtsvorm heeft.

3.4.3 Toezicht op de Nederlandse Corporate Governance code

Het ondernemingsrecht richt zich op ondernemingen met een winstoogmerk. Om jaar op jaar winst te kunnen maken is geld nodig om te investeren. Dit kapitaal wordt verkregen door ondernemingsactiviteiten uit te voeren dan wel kapitaal te lenen op de kapitaalmarkt. Ondernemen en geld lenen op de kapitaalmarkt brengen risico's met zich mee. Deze moeten zo goed mogelijk ingeschat en beheerst worden.⁹³ In de Wft is dit duidelijk geïntegreerd in de vergunningvereisten over de inrichting van de bedrijfsvoering en de integere uitoefening van het bedrijf. Binnen de bankonderneming en verzekeringsonderneming moeten er dus bestuursorganen of processen zijn die de risico's inschatten en voor de beheersing hiervan zorgen.

DNB en de Nederlandse Corporate Governance code spreken alleen van beheersing van bepaalde gebieden. Het bestuur en de RvC zijn eindverantwoordelijk voor de naleving van de code en moeten een intern risicobeheersings- en controlesysteem realiseren.⁹⁴ De volgende paragrafen bespreken hoe NV's waarvan aandelen of certificaten hiervan toegelaten zijn tot een officiële notering aan een effectenbeurs hierop worden gecontroleerd.

3.4.3.1 Externe controle

In de vorige subparagraaf is besproken dat er met de Nederlandse Corporate Governance code kaders zijn gecreëerd waarbinnen een NV waarvan aandelen of certificaten hiervan toegelaten zijn tot een officiële notering aan een effectenbeurs moet functioneren en dat ondernemingen binnen die kaders zelf kunnen kiezen hoe het bestuur en afdelingen vormgegeven moeten worden. In het kader van faillissementen is het toezicht uit de Nederlandse Corporate Governance code van groot belang voor dit onderzoek. Hij is geïmplementeerd om te voorkomen dat er onverantwoordelijke keuzes worden gemaakt. Er moet een stelsel gecreëerd worden waarbij transparantie en verantwoording belangrijke kenmerken zijn van een goede bedrijfsvoering. Zoals hierboven beschreven, wordt dit gerealiseerd door het 'pas toe of leg uit' principe vast te leggen in art. 2:391 lid 5 BW.

Externe controle op het naleven van de Nederlandse Corporate Governance code is mogelijk op twee manieren:

- Door de accountant op grond van art. 2:393 BW;
- Door het toezicht op de jaarrekening door de Autoriteit Financiële Markten (hierna: AFM). Zij heeft deze taak op grond van art. 8 Wet toezicht financiële verslaggeving (hierna: Wtftv);

De externe accountant is op grond van art. 2:393 lid 1 BW een registeraccountant of een Accountant-Administratieconsulent ten aanzien van wie in het accountantsregister een aantekening is geplaatst als bedoeld in artikel 36, tweede lid, onderdeel i, van de Wet op het accountantsberoep. In hoofdstuk 5 van de Nederlandse Corporate Governance code is beschreven dat deze externe accountant wordt benoemd door de algemene vergadering. In een bankonderneming of verzekeringsonderneming is het dus belangrijk dat er ook een vergelijkbaar orgaan is met dat van een algemene vergadering. Bij een coöperatie is dat bijvoorbeeld de ledenvergadering, bij een BV is dit de

⁹³ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 18.

⁹⁴ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2008 p. 12.

aandeelhoudersvergadering en bij een onderlinge waarborgmaatschappij is dat een vergadering met alle verzekerden. Deze organen moeten via een stemming de externe accountant aanstellen.

De accountant maakt in zijn accountantsverklaring melding indien hij tekortkomingen of inconsistenties constateert ten aanzien van de Nederlandse Corporate Governance code in de volgende situaties:

- een bepaling uit de code niet nageleefd wordt en in het jaarverslag hierover geen nadere uitleg is gegeven;
- een bepaling uit de code niet nageleefd wordt en in het jaarverslag is gemeld dat de bepaling wel wordt nageleefd;
- een bepaling uit de code wordt niet nageleefd en de nadere uitleg hierover in het jaarverslag bevat materiele onjuistheden.⁹⁵

De AFM houdt op grond van art. 8 Wtftv toezicht op jaarrekeningen van NV's waarvan aandelen of certificaten hiervan toegelaten zijn tot een officiële notering aan een effectenbeurs behoren tot deze beursvennootschappen. De AFM is niet bevoegd om ondernemingen te toetsen op de gekozen corporate governance structuur en op afwijkingen van de Nederlandse Corporate Governance code. De AFM mag wel toetsen of het jaarverslag voldoet aan de vereisten van titel 9 boek 2 BW.^{96,97}

Deze handhavinginstrumenten zijn belangrijk omdat dit externe controlesystemen zijn, waarbij transparantie verplicht is. Zonder transparantie kan een externe accountant of de AFM niet concluderen of de jaarrekening en het jaarverslag een getrouw beeld tonen over de activa, passiva of winst en verlies rekening van een bank of een verzekeraar.

3.4.3.2 Interne controle

Naast deze externe accountant is er ook een interne auditcommissie en kan een interne auditor aangesteld worden.

De Nederlandse Corporate Governance code bevat deze principes in hoofdstuk III.5 samenstelling en rol van drie kerncommissies van de raad van commissarissen en in V.3. interne audit functie. RvC heeft een toezichthoudende taak op het beleid van de Raad van Bestuur.⁹⁸ Indien de RvC uit meer dan vier leden bestaat moet hij uit zijn midden een auditcommissie aanstellen.⁹⁹ Deze commissie houdt toezicht op het bestuur ten aanzien van de werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen, naleving van relevante wet- en regelgeving en op de rol en het functioneren van de interne audit functie.

De interne audit functie is niet verplicht maar hoofdstuk V3.3 beschrijft wel dat indien deze functie niet aanwezig is, de auditcommissie jaarlijks moet evalueren of er behoefte bestaat om een interne auditor aan te stellen.

Een interne auditor heeft een gelijksoortige functie als de externe accountant.¹⁰⁰ De meerwaarde is dat een interne auditor samenwerkt met de externe accountant en tijdig aan het bestuur rapporteert indien er aanpassingen nodig zijn binnen de vennootschap. Dit kunnen aanpassingen zijn aan de interne risicobeheersings- en controlesystemen maar het kunnen ook rapportages zijn over aanpassingen om deze processen efficiënter

⁹⁵ C.W. de Monchy, M.H. Legein e.a., *Corporate Governance in Nederland. Een praktische handleiding bij de beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009 p 12.

⁹⁶ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 416.

⁹⁷ C.W. de Monchy, M.H. Legein e.a., *Corporate Governance in Nederland. Een praktische handleiding bij de beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009 p 12.

⁹⁸ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2008 p. 19.

⁹⁹ De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2008 p. 25.

¹⁰⁰ C.W. de Monchy, M.H. Legein e.a., *Corporate Governance in Nederland. Een praktische handleiding bij de beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009 p 171.

te maken. Tevens hebben ze een belangrijke rol om extra accenten te leggen bij kritische bedrijfsprocessen. Bij kritische bedrijfsprocessen moet men denken aan processen die bepalend zijn voor het voortbestaan van de organisatie. Als deze bedrijfsprocessen niet goed functioneren kunnen zij ongewenste negatieve effect hebben op de omzet, winst of imago van de onderneming.

De auditor werkt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur.¹⁰¹ Het bestuur is namelijk de eindverantwoordelijke.¹⁰² Een voorbeeld van deze verantwoordelijkheid is de 'in control' verklaring over de interne beheersings- en controlesystemen in de bepalingen II.1.3-5.¹⁰³

Additioneel moet een organisatie er dus voor zorgen dat ze een intern controlesysteem inregelt dat periodiek, maandelijks dan wel per kwartaal dient te worden uitgevoerd in alle niveaus van de organisatie en dat uiteindelijk op het allerhoogste niveau afgetekend moet worden voor akkoord van het bestuur. Anderzijds is het de verantwoordelijkheid van het bestuur dat alle medewerkers getraind zijn in de werking van het genoemde interne controlesysteem, zodanig dat ze zich bewust zijn van de resultaten van het eigen handelen.

Belangrijk is dat de Nederlandse Corporate Governance code en het eigen beleid van de onderneming goed geïntegreerd zijn. Managers moeten zorgen dat andere medewerkers hier voldoende in getraind worden. De medewerkers moeten op de hoogte zijn van wat de Nederlandse Corporate Governance code en het eigen beleid in de praktijk betekent zodanig dat de risico's op mismanagement of bijvoorbeeld frauduleuze handelingen beperkt worden. Het is niet realistisch te verwachten mismanagement of frauduleuze handelingen hiermee voorkomen worden.

3.4.4 Gevolgen niet naleven Nederlandse Corporate Governance code

Doordat 2:391 lid 5 BW ('leg toe pas uit') het verplicht om verantwoording af te leggen in het jaarverslag over het al dan niet naleven van de principes uit de Nederlandse Corporate Governance code moet de externe accountant hierop toezicht houden. In paragraaf 3.4.3.1 is uitgelegd wanneer de externe accountant tekortkomingen vermeld in zijn accountantsverklaring.¹⁰⁴ Het gevolg van het niet naleven van de Nederlandse Corporate Governance code is dat het invloed heeft op het soort verklaring dat de accountant afgeeft. Art. 2:393 lid 6 bepaalt namelijk dat er:

- een goedkeurende verklaring;
- een verklaring met beperking;
- een afkeurende verklaring;
- of een verklaring

Indien de bepalingen uit de code niet nageleefd worden en hierover ontbreekt een uitleg in het jaarverslag, het jaarverslag meldt dat de bepaling wel wordt nageleefd of de uitleg over de bepaling is feitelijk onjuist of inconsistent met de rest van het jaarverslag moet de externe accountant deze tekortkomingen vermelden in zijn accountantsverklaring.¹⁰⁵

De AFM houdt toezicht op inhoudelijke voorschriften van een jaarverslag waaronder de eisen die gesteld worden in titel 9 boek 2 BW. De AFM controleert of de vennootschap heeft vermeld dat zij de code naleeft. Indien de AFM van mening is dat de voorschriften

¹⁰¹ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 320.

¹⁰² De Nederlandse Corporate Governance code 9 december 2008 p. 36.

¹⁰³ S.M. Bartman & A.F.M. Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009 p. 7.

¹⁰⁴ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 413-414.

¹⁰⁵ C.W. de Monchy, M.H. Legein e.a., *Corporate Governance in Nederland. Een praktische handleiding bij de beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009 p 12.

niet juist zijn toegepast en bijvoorbeeld de mededelingen over het toepassen van de code inconsistent is met het jaarverslag, is het jaarverslag in strijd met de vereisten van art. 2:391 BW.^{106,107} De AFM kan de vennootschap verzoeken om op grond van art. 2 Wtffv onderdelen van het jaarverslag nader toe te lichten en de AFM kan hierover aanbevelingen en mededelingen doen aan de vennootschap op grond van art. 3 Wtffv. Daarnaast heeft de AFM de bevoegdheid om een jaarrekeningprocedure op te starten. Dit verzoek richt zij aan de Ondernemingskamer bij het Gerechtshof in Amsterdam.^{108,109} In deze procedure kan zij de Ondernemingskamer verzoeken om de vennootschap te bevelen om toelichting te geven omtrent de toepassing van titel 9 boek 2 BW.¹¹⁰ Indien de AFM een mededeling heeft gedaan zoals genoemd in art. 3 Wtffv, kan zij de Ondernemingskamer verzoeken om aanwijzingen te geven over het inrichten van het jaarverslag.¹¹¹ Als de aanbeveling onvoldoende is opgevolgd kan de AFM de Ondernemingskamer ook verzoeken om aanwijzingen te geven over het inrichten van het jaarverslag.¹¹²

3.5 Code Banken en Governance Principes

Naast de Nederlandse Corporate Governance code hebben ook de banken een eigen Code Banken. Deze Code Banken vult de Nederlandse Corporate Governance code aan en is van toepassing op alle banken die beschikken over een bankvergunning verleend op grond van de Wft.

Ook verzekeraars hebben een eigen code namelijk de Governance Principes. Deze code sluit aan bij uitgangspunten van de Code Banken.¹¹³

De code is eveneens van toepassing op alle verzekeraars die beschikken over een vergunning verleend op grond van de Wft.

Zoals hierboven is uitgelegd bij de interne controle in paragraaf 3.4.3.2 is er een interne auditcommissie aanwezig in de onderneming. Naast dit belangrijk element in de interne controle, beschrijft de preambule van de Code Banken ook dat de Raad van Bestuur en de RvC belast zijn met het bewerkstelligen van risicomanagement.¹¹⁴

3.5.1 Werking Code Banken en Governance Principes

3.5.1.1 Code Banken

De werking van de Code Banken is vergelijkbaar met die van de Nederlandse Corporate Governance code. Zij werkt ook met het 'pas toe of leg uit' beginsel en dit moet ook verantwoord worden in het jaarverslag. Dit is verplicht gesteld in art. 2:391 lid 5 BW. De Banken Code is ook een algemene maatregel van bestuur.¹¹⁵

De Code Banken is van toepassing op alle banken die over een bankvergunning op grond van de Wft beschikken.¹¹⁶

De externe controle uitgelegd in paragraaf 3.4.3.1. is ook van toepassing op de Code Banken het is immers art. 2:391 lid 5 BW dat ook van toepassing is op de code banken.

¹⁰⁶ Kamerstukken II 2005/06, 30336, nr.3 p.19.

¹⁰⁷ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 416.

¹⁰⁸ Kamerstukken II 2005/06, 30336, nr.3 p.19

¹⁰⁹ <

¹¹⁰ <http://www.rechtspraak.nl/organisatie/gerechtshoven/amsterdam/overhetgerechtshof/organisatie/pages/ondernemingskamer.aspx> > zoals bezocht op 1 april 2013.

¹¹¹ Art. 4 lid 1 Wtffv jo. art. 2:452 BW.

¹¹² Art. 4 lid 2 Wtffv jo. art. 2:447 BW.

¹¹³ Art. 4 lid 3 Wtffv jo. art. 2:447 BW.

¹¹⁴ Governance Principes, Verbond van Verzekeraars, 1 januari 2011, p. 2.

¹¹⁵ Code Banken, Nederlandse vereniging van banken, 9 september 2010, p.2.

¹¹⁶ Code Banken, Nederlandse vereniging van banken, 9 september 2010, p.8.

¹¹⁷ Code Banken, Nederlandse vereniging van banken, 9 september 2010, p.2.

Een bankonderneming moet zich verantwoorden in het jaarverslag en de externe accountant controleert dit.

Dus ook de gevolgen van het niet naleven van de Code Banken zijn hetzelfde als die voor de Nederlandse Corporate Governance code uitgelegd in paragraaf 3.4.4.

3.5.1.2 Governance Principles

De werking van de Governance Principles is ook vergelijkbaar met die van de Nederlandse Corporate Governance code. Zij werkt ook met het 'pas toe of leg uit' beginsel en dit moet ook verantwoord worden in het jaarverslag op grond van art. 2:391 lid 5 BW.^{117,118} De Governance Principles is van toepassing op alle verzekeraars die beschikken over een vergunning op grond van de Wft, op grond van art. 3:20 Wft zijn dit een NV, onderlinge waarborgmaatschappij of een Europese vennootschap. Daarnaast is de code inhoudelijk gelijk aan de Code Banken.

Een verzekeringsonderneming moet zich verantwoorden in het jaarverslag en de externe accountant controleert dit.

Dus ook de gevolgen van het niet naleven van de Governance Principles zijn hetzelfde als voor de Code Banken en de Nederlandse Corporate Governance code.

3.6 Wft

In paragraaf 3.4 en 3.5 werd duidelijk dat de Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken en de Governance Principles allemaal gebruik maken van de 'pas toe leg uit' regel. Van deze regels mag afgeweken worden indien het te verantwoorden is in de jaarrekening. In de Wft en de gekoppelde besluiten is wet- en regelgeving geïmplementeerd die de organisatie van een bankonderneming of verzekeringsonderneming ten aanzien van de controle organen meer richting geeft. Ze stellen geen concrete regels voor de inrichting van de onderneming maar ze geven een aantal minimale vereisten. Binnen de minimale vereisten zijn ondernemingen vrij om de organisatie zelf in de richten.

3.6.1 Inrichting bedrijfsvoering

In de vergunningvereisten wordt in algemene termen gesproken over de inrichting van de bedrijfsvoering die voor zowel de bank- als verzekeringsonderneming geldt.

De interne controle door een audit commissie die ook terugkomt in de Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken en de Governance Principles is voor de bankonderneming en de verzekeringsonderneming vastgelegd in art. 3:17 Wft jo. art. 17 lid 4 Bpr. Naast deze auditcommissie stelt de wet ook dat er een organisatieonderdeel moet zijn met een compliancefunctie¹¹⁹. Deze controleert of het beleid en de interne processen zoals die in de onderneming zijn vastgelegd voldoen aan de van toepassing zijnde wet- en regelgeving.

Naast de verplichte bestuurs- en controleorganen zoals het bestuur en de RvC moet er op grond van de Wft ook een auditcommissie zijn en een organisatieonderdeel met een compliancefunctie.

¹¹⁷ < <http://www.mcverzekeraars.nl> > zoals bezocht op 23 april 2013.

¹¹⁸ Besluit van 23 augustus 2011 tot vaststelling van nadere voorschriften omtrent de inhoud van het jaarverslag van verzekeraars (Stb. 396).

¹¹⁹ Art. 3:17 Wft jo. art. 21 lid 1 Bpr.

3.7 Verdeling van verantwoordelijkheden

Bestuur

Het bestuur van de vennootschap is op grond van art. 2:129 BW en 2:130 BW (NV) en 2:239 BW en 2:240 BW (BV) belast met de dagelijkse leiding en vertegenwoordiging van de vennootschap. Zij geven leiding met inachtneming van de wet, statuten van de vennootschap en het doel van de vennootschap.¹²⁰

Uit de Code Banken en de Governance Principles blijkt dat: de raad van bestuur, en binnen de raad van bestuur primair de voorzitter van de raad van bestuur, is verantwoordelijk voor het vaststellen, uitvoeren, monitoren en waar nodig bijstellen van het algehele risicobeleid van de bankonderneming of verzekeringonderneming.^{121,122}

RvC en auditcommissie

Art. 2:140 lid 2 BW geeft een wettelijke taakomschrijving voor de RvC:

De raad van commissarissen heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Hij staat het bestuur met de raad ter zijde. Bij de vervulling van hun taak richten de commissarissen zich naar het belang van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming.

De RvC is het eerstelijnstoezicht op het bestuur.¹²³

De Code Banken en de Governance Principles specificeren dit door te vermelden dat de RvC bijzondere aandacht besteedt aan het risicobeheer van de bankonderneming of verzekeringonderneming. Daarnaast benoemt de RvC uit zijn midden een risico- of vergelijkbare commissie. Deze auditcommissie wordt specifiek ingericht om toezicht te houden op risicobeheerstaken vanwege de wettelijke taakomschrijving en is het eerste aanspreekpunt voor de interne auditor en externe accountant.¹²⁴

3.7 Conclusie

Binnen de onderneming is er dus vrijheid om zelf te bepalen hoe er organisatorisch vormgegeven wordt. Dit betekent dat er binnen de organisatiekunde of de corporate governance geen specifieke vereisten zijn vastgelegd hoe een onderneming zijn bestuur en afdelingen moet vormgeven of organiseren. De onderneming zal zich dan ook zodanig organiseren dat zij het beste aansluit bij de markten of diensten zodat zij winstoptimalisatie kunnen nastreven. Dit is een goed uitgangspunt omdat ondernemen gaat om winstoptimalisatie en onderscheiding van de concurrentie. Met regels die ondernemingen binden aan structuren en vormen is dit niet mogelijk. De belangrijkste conclusie van dit hoofdstuk is dat structurering door de wetgever bijna niet mogelijk is.

De Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken en de Governance Principles leveren wel een bijdrage aan het beperken van risico's door mismanagement en bijvoorbeeld fraudeleuze handelingen. Door het verplicht te stellen om interne en externe controlemiddelen in te stellen en hierover verantwoording te eisen in het jaarverslag hebben de Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken en de Governance Principles een positieve bijdrage aan hoe een onderneming goed, efficiënt en verantwoord geleid moet worden wat de kansen van een mogelijk faillissement van de

¹²⁰ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 65.

¹²¹ Code Banken, Nederlandse vereniging van banken, 9 september 2010, p. 10.

¹²² Governance Principles, Verbond van Verzekeraars, 1 januari 2011, p. 8.

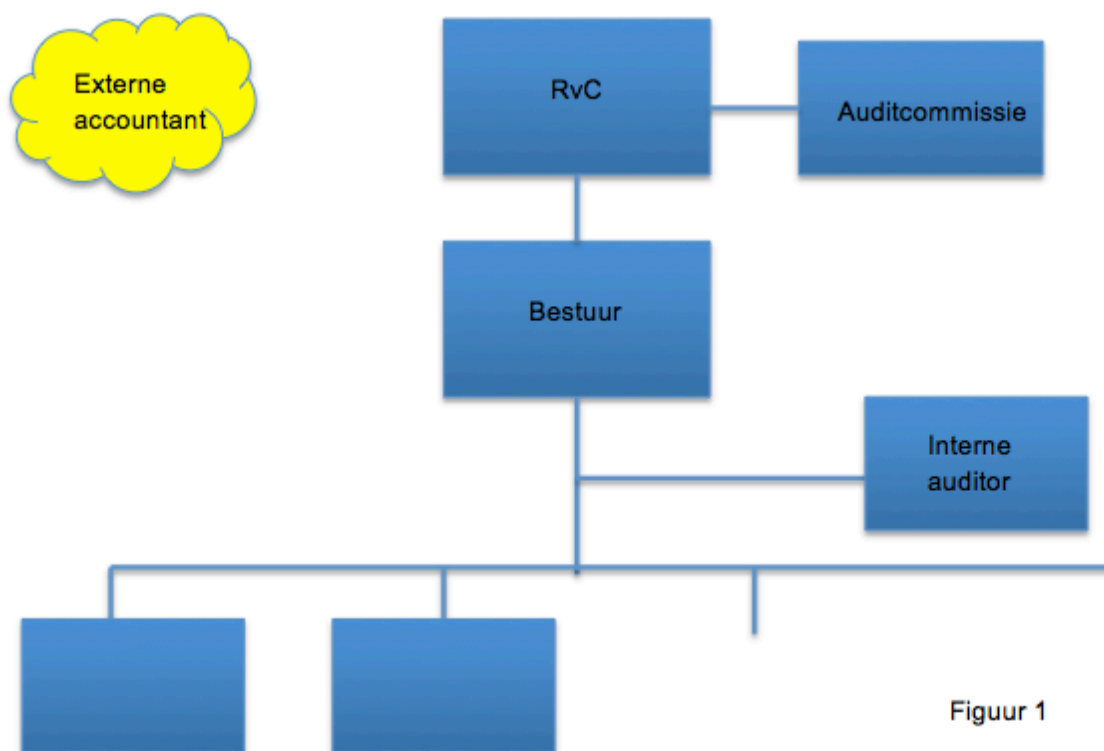
¹²³ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 304.

¹²⁴ R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 p. 407.

verzekeringsonderneming of de bankonderneming verkleint. Daarnaast worden er consequenties verboden als de codes niet nageleefd worden.

Naast de verplichtstelling in de hierboven genoemde codes, is in de Wft opgenomen dat er een interne auditor moet zijn. Daarnaast is er een organisatieonderdeel met een compliancefunctie verplicht gesteld. Door deze gelaagde structuur van de wet en de codes wordt door de wetgever toch enigszins vorm gegeven aan de organisatiestructuur.

Figuur 1 geeft de organisatorische verhoudingen weer tussen het bestuur, RvC, auditcommissie, interne auditor en externe accountant. De interne auditor heeft als weerwaarde dat deze controleert of er aanpassingen nodig zijn aan de interne risicobeheersings- en controlesystemen. Tevens heeft hij een belangrijke rol om extra accenten te leggen bij kritische bedrijfsprocessen.

Figuur 1

Hoofdstuk 4 Concernverhoudingen

Uit hoofdstuk 2 is gebleken dat de bankonderneming en de verzekeringsonderneming het meest gebruik maken van BV- en NV's. Uit art. 3:36 lid 1 en 3 Wft blijkt dat een bank-verzekeraar niet ondergebracht kan worden in één entiteit. In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe een bank-verzekeraar wordt vormgegeven zodat een samenwerking mogelijk is, waarom banken en verzekeraars kiezen om samen te werken en wat de gevolgen zijn voor de ondernemingen doordat een diepgaande samenwerking wordt aangegaan.

4.1 Waarom concernvorming

In deze paragraaf wordt eerst besproken wat de algemene motivatie is om concernvorming aan te gaan waarna deze motieven gespecificeerd worden voor de bank-verzekeraar. Daarnaast wordt besproken welke voor- en nadelen concernvorming heeft.

4.1.2 Concernvorming en de bank-verzekeraar

Veel Nederlandse bank-verzekeraars verrichten hun werkzaamheden uit binnen een concern.¹²⁵

*Concernverhoudingen: "Een eenheid, waarin rechtspersonen en/of personenvennootschappen onder centrale leiding organisatorisch zijn verboden, gericht op duurzame deelneming aan het economisch verkeer."*¹²⁶

Allereerst is onderzocht wat de algemene motieven zijn om een concern te vormen. Hieronder worden de organisatorische, bedrijfseconomische en beschermingsmotieven besproken.

Het is belangrijk om te onderkennen dat er onderlinge afhankelijkheden zijn tussen de verschillende motieven. Een praktisch voorbeeld hiervan is dat vaak structuren eerst organisatorisch goed georganiseerd moeten worden voordat er economisch voordeel uit gehaald kan worden.

4.1.2.1 Motieven

- Organisatorische motieven

Concerns worden doorgaans gevormd door het oprichten van dochtervennootschappen, door de overname van vennootschappen, door de overname van aandelen of door de overname van bedrijfsonderdelen. Daarnaast kan een concern ook vennootschappen of bedrijfsonderdelen afstoten of splitsen.¹²⁷ Doordat de aandelen van een BV en NV makkelijk verhandelbaar zijn, is het gemakkelijker om aandelen en dus een onderneming over te nemen of af te stoten. *"Het accent in het concernrecht ligt derhalve op de NV en de BV, zijnde de 'harde kern' van het concernrecht."*¹²⁸

- Bedrijfseconomische motieven

In de inleiding van hoofdstuk 4 is een definitie over concernvorming gegeven en het is duidelijk dat een concern een eenheid is. Hierbij hoort dat een concern een economisch geheel¹²⁹ vormt wat kan leiden tot reductie van overheadkosten.¹³⁰ Dit kan door

¹²⁵ < <http://www.deltalloydgroep.com/nl/over-delta-lloyd/de-onderneming/organisatiestructuur/> >

< <http://www.ing.com/Ons-Bedrijf/Over-ons/Corporate-Governance/Organisatiestructuur.htm> >

< <http://www.snsreaal.nl/over-ons/organisatie.html> > zoals bezocht op 23 april 2013.

¹²⁶ S.M. Bartman & A.F.M. Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009 p. 1.

¹²⁷ Asser/Maeijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009, nr. 815.

¹²⁸ S.M. Bartman & A.F.M. Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009 p. 5.

¹²⁹ Asser/Maeijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009, nr. 815.

gezamenlijk gebruik te maken van hulp en stafdiensten. Denk hierbij aan het gezamenlijk gebruik van een administratie, secretariaten, IT of Human Resource Management (personeelszaken) .

Een ander belangrijk bedrijfseconomisch motief is dat concernvorming kan leiden tot schaalvoordelen binnen het personeelsbestand waarbij zoveel mogelijk dubbele functies worden vermeden.

Concernvorming kan daarnaast ook leiden tot een buffer waarbij ondernemingen voor elkaar financieel garant kunnen staan, mocht dit nodig zijn.

- Beschermingsmotieven

Er zijn verschillende beschermingsmotieven binnen een concern. De bescherming tegen vijandige overnames of het belang om alle zelfstandige ondernemingen te kunnen blijven besturen. Het belangrijkste beschermingsmotief met de centrale vraag in het achterhoofd is de spreiding van risico's en risicodiversificatie.^{131,132}

De leiding van een concern wil risico's nemen maar een mogelijk faillissement van een onderneming mag niet tot gevolg hebben dat andere ondernemingen daar financiële schade van ondervinden. Een concern geeft de mogelijkheid om deze risico's te nemen zonder dat andere ondernemingen hieronder lijden. Risico's kunnen over verschillende ondernemingen gespreid worden en een financieel slechte situatie voor de ene onderneming hoeft er niet voor te zorgen dat een andere onderneming hiervan nadelen ondervindt.

Risicodiversificatie en het spreiden van risico's betekent echter niet dat de moederonderneming niet aansprakelijk is voor haar dochters.

De bedrijfseconomische motieven waarbij een concern een financiële eenheid wil zijn brengt nadelen met zich mee voor de beschermingsmotieven. Binnen het concern financieren de moeder- of dochterondernemingen elkaar.

Door een 403-verklaring of een letter of comfort waarin een garantievermogensverklaring is opgenomen kunnen de moederonderneming of andere ondernemingen binnen het concern garant staan voor de verplichtingen van andere ondernemingen. Hoewel dit met de spreiding van risico's juist niet door een concern beoogd wordt, leveren deze concernfinancieringen ook financiële voordelen op. Voor een onderneming met wie het concern zaken doet is er een grotere kans dat zijn vordering betaald wordt.

Door een 403-verklaring kan het concern er voor kiezen om één jaarrekening te deponeren waardoor de financiële situatie van verschillende ondernemingen geheim kan blijven. Er moet dus altijd afgewogen worden wat het beste is voor het concern. De 403-verklaring geldt alleen voor de uit rechtshandelingen van de dochter voortvloeiende schulden.¹³³ Ondernemingen blijven onafhankelijk van elkaar werkzaam.

4.1.2.2 Bank-verzekeraar

Hierboven zijn de algemene motieven voor concernvorming belicht.

Uit verschillende onderzoek van DNB blijkt dat er verschillende motieven zijn geweest om een bankonderneming en verzekeringsonderneming binnen één concern werkzaam te laten zijn.¹³⁴

Het organisatorische motief is zeer belangrijk voor de bank-verzekeraar. Door het verbod op het uitoefenen van een nevenbedrijf voor levens- en schadeverzekeraars is het alleen

¹³⁰ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 36.

¹³¹ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 36.

¹³² Asser/Maeijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009, nr. 815.

¹³³ S.M. Bartman & A.F.M. Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009 p. 223.

¹³⁴ 'The Dutch Financial System; An investigation of Current and Future Trends' en 'In het spoor van de crisis'.

mogelijk om binnen een samenwerkingsverband werkzaam te zijn. Aan de gekozen rechtsvormen is af te zien dat er een organisatorisch motief is. De BV en de NV zijn belangrijke rechtsvormen binnen het concernrecht. De BV en de NV kunnen doorgaans aan de vergunningvereisten voldoen en zijn daarom ook uitermate geschikt om een concern mee te vormen.

In het rapport *'De toekomst van de Nederlandse financiële sector' en 'In het spoor van de crisis, achtergronden bij de financiële crisis'* worden drie voordelen genoemd om een concern te vormen waaronder het combineren van verkoopkanalen en de reductie van overheadkosten.^{135,136} Dit zijn organisatorische motieven die ook in de praktijk terug te vinden zijn. In bijlage I is het organogram van Delta Lloyd Group opgenomen. In dit voorbeeld is duidelijk zien dat de verschillende ondernemingen gebruik maken van een IT/Facilities afdeling. Met kaders en teksten is weergegeven waar de organisatorische en bedrijfseconomische motieven zitten en wat dit betekent voor de organisatie. In dit voorbeeld is ook duidelijk te zien dat er onderlinge afhankelijkheden zijn tussen de verschillende motieven. Het reduceren van overheadkosten is zowel een organisatorisch als bedrijfseconomisch motief. Indien de IT/Facilities afdeling niet juist georganiseerd en geplaatst is binnen het concern zullen de verschillende ondernemingen hier geen gebruik van kunnen maken.

Ook het beschermingsmotief en het bedrijfseconomische motief zijn belangrijk voor een bank-verzekeraar. Men wil samenwerken binnen een concern, elkaar financieren maar ook risico's over verschillende ondernemingen spreiden.

4.2 Recente ontwikkelingen ten aanzien van concerns en bank-verzekeraars

Zoals in paragraaf 2.3.2 al is gesteld kwamen er in de jaren '90 van de vorige eeuw steeds meer fusies tussen banken en verzekeraars tot stand.¹³⁷ De economische situatie was zodanig dat het leek alsof er geen grenzen waren aan economische groei, bedrijven groeiden en maakten grote winsten en aandelenkoersen stegen voortdurend. Later bleek dat hierdoor de economie oververhit raakte. Ook banken en verzekeraars zijn in deze periode voortdurend bezig met het creëren van schaalvergroting door het overnemen van andere bedrijven, banken, verzekeraars en het op de markt brengen van nieuwe vaak risicovolle producten. Hierbij kunt u denken aan woekerpolissen, risicovolle hypotheekproducten en allerlei andere beleggingsproducten.¹³⁸

Hoewel in de jaren '90 werd gedacht dat concernvorming door een bank en verzekeraar onder andere risicodiversificatie en reductie van overheadkosten zou opleveren, zijn de signalen de laatste tijd toch anders. Door de liquiditeitscrisis in 2007, de solvabiliteitscrisis in 2008 en de systeemcrisis die eind 2008 begon, is er veel discussie ontstaan over de voor- en nadelen van een bank-verzekeraar.¹³⁹ Zowel op maatschappelijk vlak als in de politiek op nationaal en internationaal niveau is er kritiek op het model.¹⁴⁰

De concernvorming heeft niet of onvoldoende geleid tot voordelen.¹⁴¹ Doordat eerder genoemde crisissen zowel verzekeringsondernemingen als bankondernemingen treffen kunnen zij ondanks schaalvoordelen niet voor elkaar garant staan. Op het moment dat alle economische hoogtijden voorbij waren en het op alle fronten minder ging bleek het een misvatting dat ondernemingen met een kleinere buffer (een lage solvabiliteit)

¹³⁵ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 36.

¹³⁶ De toekomst van de Nederlandse financiële sector, DNB/kwartaalbericht 2009 p.39.

¹³⁷ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 35.

¹³⁸ < <http://www.rnw.nl/nederlands/article/wellink-bij-een-hoog-rendement-hoort-een-hoog-risico> > zoals bezocht op 1 mei 2013.

¹³⁹ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 165-170.

¹⁴⁰ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 41.

¹⁴¹ De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010 p. 41.

voldoende tegenslagen konden opvangen. Zelfs bij een kleine tegenslag bleken banken en verzekeraars hierdoor meteen in grote problemen te komen.¹⁴² Bij tegenslagen moet u denken aan de waardedaling van onroerend goed of de extra vraag naar liquide middelen. Een samenwerking tussen grote banken en verzekeraars geeft dus geen garantie op grotere buffers of risicodiversificatie.

De nationalisatie van SNS Reaal bewijst dit zelfs. In het onteigeningsbesluit worden de solvabiliteitsproblemen van SNS REAAL als kern van de problemen gezien binnen het concern. In het volgende hoofdstuk zal hier uitgebreid op worden ingegaan. In 2009 werd er door zowel de politiek als het bedrijfsleven al gewaarschuwd en waren er duidelijke signalen voor de gevaren van de grote concerns van bank-verzekeraars. Rabobank ziet af van verdere samenwerking met Eureko, nadat de Rabobank 400 miljoen euro heeft moeten investeren in Eureko om de hoogste kredietwaardering te houden en ook ING Group N.V. wil het concern splitsen.^{143,144} Dit gebeurt uiteindelijk niet door de complexiteit van de splitsing, maar binnen het concern worden de bank en verzekeraar wel organisatorisch en financieel gesplitst.¹⁴⁵ Daarnaast zijn er door de Europese Commissie strenge regels gesteld aan ING Group N.V. omdat de bank staatssteun heeft gehad van de Nederlandse Staat. ING Group N.V. moet de complete verzekeringspoot verkopen en twee dochterondernemingen die het bedrijf van bank uitvoeren.¹⁴⁶ Dit is duidelijk een eis van de Europese Commissie omdat het concern te groot zou zijn geworden en dat zou te veel risico's opleveren.

4.3 Conclusies

In voorgaande hoofdstukken is geconcludeerd dat banken en verzekeraars grotendeels bestaan uit NV's en BV's ligt het voor de hand dat de samenwerking plaats vindt binnen een concern. De twee ondernemingsvormen zijn vaak de harde kern van een concern en door de overdraagbare aandelen kunnen ondernemingen of delen hiervan makkelijk onderdeel worden van een concern. In Nederland zijn de grootste bank-verzekeraars op dit moment ING Group N.V. en SNS REAAL N.V.. Deze zijn beide werkzaam binnen een concern.

Uit de definitie van het concern zijn vier begrippen af te leiden: eenheid, organisatorisch, duurzaam en economisch. Uit de motieven voor het vormen van een concern komen deze begrippen ook terug. Er zijn organisatorische, bedrijfseconomische en beschermingsmotieven. Door deze motieven wil een concern een eenheid zijn, waarin rechtspersonen en/of personenvennootschappen onder centrale leiding organisatorisch zijn verboden, gericht op duurzame deelneming aan het economisch verkeer.¹⁴⁷

Deze motieven zijn vaak afhankelijk van elkaar om goed te kunnen werken. In een ideale situatie zorgen de motieven dat er door samenwerking reductie van kosten zijn, er schaalvoordelen optreden en het belangrijkste voor dit onderzoek de risico's verspreid worden. Uiteindelijk blijven bank-verzekeraars ook bedrijven die als doel hebben om winst te maken en risico's nemen hoort bij het ondernemen. Door een 403-verklaring of een letter of comfort staan moeder- of dochterondernemingen garant voor elkaar hoewel er pas problemen ontstaan wanneer er onvoldoende kapitaal is om voor elkaar garant te staan. Daarnaast zitten er natuurlijk ook voordelen aan een 403-verklaring of

¹⁴² R. Nods, Bankverzekeren. Zijn langste tijd gehad, Elsevier 12 september 2009, p. 50-52.

¹⁴³ < <http://www.rnw.nl/nederlands/article/wellink-bij-een-hoog-rendement-hoort-een-hoog-risico> > zoals bezocht op 1 mei 2013.

¹⁴⁴ < <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1165919/2009/08/31/Fusie-Rabobank-Eureko-onzeker.dhtml> > zoals bezocht op 1 mei 2013.

¹⁴⁵ R. Nods, Bankverzekeren. Zijn langste tijd gehad, Elsevier 12 september 2009, p. 50-52.

¹⁴⁶ Het Financieel Dagblad, 31 januari 2013, Economie & Politiek p.3.

¹⁴⁷ S.M. Bartman & A.F.M Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009 p. 1.

letter of comfort. Voor een onderneming met wie het concern zaken doet is er een grotere kans dat zijn vordering betaald wordt.

Dus door de motieven voor het vormen van een concern zijn er extra zekerheden die in een uiterste geval een faillissement van een andere onderneming verkleinen of ondervangen. Het is geen oplossing om een faillissement te voorkomen.

Aan de recente ontwikkelingen in de maatschappij en de politiek is er een tendens te zien waarin er veel kritiek is op de bank-verzekeraar met als gevolg dat er een nieuwe manier van denken is ontstaan. Concerns zouden te groot zijn en te veel risico's nemen.

Concerns veranderen als gevolg van het feit dat banken en verzekeraars terug gaan naar hun kernactiviteiten waardoor ze kleiner van omvang zijn en risico's beter beheerst en gestructureerd zijn. Bank-verzekeraars zoals de ABN AMRO, Rabobank en ING Group N.V. hebben verzekeringsonderdelen verkocht, zijn joint ventures aangegaan of hebben de samenwerking met verzekeringsondernemingen gestaakt nog voordat concernvorming compleet was. Dit gebeurt doordat bestuurders zelf de risico's zien van een bank-verzekeraar of onder druk van de Europese Commissie in het geval van ING Group N.V.

5 SNS REAAL N.V.

In de voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden welke wet- en regelgeving een positieve bijdrage levert aan het verkleinen van risico's. In dit hoofdstuk wordt alle opgedane kennis toegepast op SNS REAAL N.V. waarna er een conclusie getrokken wordt.

Allereerst wordt de casus van SNS REAAL N.V. beschreven in dit hoofdstuk. Na de beschrijving van de casus wordt kort stilgestaan bij de rechtsvormen van de bankonderneming en verzekeringonderneming. Daarna wordt met de informatie uit het jaarverslag onderzocht of SNS REAAL N.V. aan de vereisten van de verschillende corporate governance codes voldoet en wat het oordeel van de accountant is over het jaarverslag. In de laatste paragraaf worden er conclusies getrokken op grond van de onderzochte onderwerpen.

Het is moeilijk om de actualiteiten te linken aan het jaarverslag van SNS REAAL N.V. uit 2011. Het besluit tot nationalisatie is namelijk genomen in 2013 er zit een geruime tijd tussen de twee documenten. In deze periode kan er binnen een onderneming veel veranderen. Dit blijkt ook uit het verslag van een hoorzitting in de Tweede Kamer die is vastgesteld op 28 maart 2013.¹⁴⁸ Binnen SNS REAAL N.V. veranderde tussen 2011 en 2012 de urgentie van het probleem waarbij SNS Property Finance veel verlies leed. In 2011 moest er kapitaal vrijgemaakt worden om verliezen van SNS Property Finance mee op te vangen. In 2012 bleken de bank en de verzekeraar niet genoeg winst te generen om de verliezen van Property Finance te kunnen opvangen.¹⁴⁹

5.1 Casus SNS REAAL N.V.

Om meer duidelijkheid te krijgen over het algehele verhaal moet teruggedaan worden naar 2006. In 2006 heeft SNS REAAL N.V. Bouwfonds Property Finance (SNS Property Finance) gekocht. SNS REAAL N.V. moest door middel van een verklaring van geen bezwaar goedkeuring krijgen van DNB om de koop door te kunnen laten gaan.¹⁵⁰ De Wft kent in art. 3:95 en 3:96 Wft een aantal beoordelingscriteria waaraan voldaan moet zijn voordat een verklaring van geen bezwaar afgegeven kan worden. Er kan dus gesteld worden dat op het moment van de aankoop dit geen problemen in de stabiliteit en soliditeit zou opleveren voor SNS REAAL N.V.

Op het moment dat SNS Property Finance, in 2009, grote verliezen leed is begonnen met de afbouw van het internationale vastgoed gedeelte.¹⁵¹ In 2012 bleek dat, ondanks de afbouw van de portefeuille, de verliezen nog steeds te groot waren om opgevangen te kunnen worden door de SNS bank en de verzekeraar SNS Reaal. In deze periode is ook het besluit genomen om in overleg met DNB, het ministerie van Financiën en de externe accountant nieuwe oplossingen voor het probleem te bedenken. Een speciaal comité bestaande uit leden van de RvC hebben in samenwerking met de bovengenoemde partijen verschillende oplossingen bedacht.¹⁵²

Doordat de marktomstandigheden voor SNS Property Finance niet verbeterde, moesten er nieuwe oplossingen bedacht worden voor het probleem. KPMG, het bedrijf dat de externe accountant levert, heeft op 29 november 2012 vanuit hun taak als accountant de urgentie van de situatie in een brief gemeld. Ook DNB heeft op dat moment de urgentie van de situatie aan SNS REAAL N.V. gemeld en geëist dat er op 31 januari 2013 een plan

¹⁴⁸ Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26.

¹⁴⁹ Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26. p. 11-12.

¹⁵⁰ Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26. p. 3.

¹⁵¹ Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26. p. 8.

¹⁵² Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26. p. 3-4.

lag dat een faillissement zou voorkomen. SNS REAAL N.V. had op dat moment ook een plan. DNB heeft minister Dijsselbloem geadviseerd om het voorstel niet te accepteren. Op vrijdag 1 februari 2013 heeft minister Dijsselbloem besloten om de bank-verzekeraar SNS Reaal te onteigenen.

Uit het besluit, dat genomen is om de bank-verzekeraar te nationaliseren, blijkt dat dit onder andere gedaan is om een keten van faillissementen te voorkomen. Indien SNS Property Finance failliet zou gaan, zouden ook de SNS Bank en SNS Reaal failliet gaan. In het specifieke geval van SNS Reaal N.V. ontstaat deze situatie, omdat SNS Reaal garant staat voor de rechtshandelingen van de SNS Bank en SNS Property Finance omdat er een 403-verklaring is opgesteld. Door een faillissement van SNS Property Finance wordt de garantie ingeroepen. Doordat er onvoldoende kapitaal aanwezig is om het verlies op te vangen zal ook SNS Reaal meegaan in het faillissement van SNS Property Finance en de SNS Bank.¹⁵³

Zoals hierboven al kort is beschreven is er binnen een jaar veel veranderd op het gebied van de solvabiliteit en liquiditeit van SNS REAAL N.V..

Uit de verklaring van de accountant die gegeven is tijdens de hoorzitting blijkt dat alle partijen op de hoogte waren van het feit dat SNS REAAL N.V. kapitaalversteking nodig had. DNB heeft het management van SNS REAAL N.V. vrij gelaten om zelf een oplossing te zoeken.¹⁵⁴

5.2 Rechtsvormen en organogram

Uit de registers van de AFM blijkt dat:

- SNS Bank N.V. een naamloze vennootschap is.
- REAAL N.V. ook een naamloze vennootschap is.
 - o Onder de naam REAAL zijn ook SRLEV N.V. en REAAL Schadeverzekeringen N.V. werkzaam. Beide ondernemingen zijn naamloze vennootschappen.

Op grond van art. 3:36 lid 1 en 3 Wft zijn de bankonderneming en verzekeringonderneming verschillende entiteiten. De schade- en levensverzekeraars bestaan ook uit verschillende entiteiten namelijk REAAL Schadeverzekeringen N.V. en SRLEV N.V. zij voldoen ook aan het combinatieverbod van art. 2:28 lid 1 en 2 Wft. De splitsing van activiteiten is ook duidelijk terug te zien in het organogram in bijlage II.

5.3 Jaarverslag

In hoofdstuk 3 is uitgelegd wat de Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken en de Governance Principles zijn. De wetgever wil dat ondernemingen interne controlemiddelen in stellen en eist hierover verantwoording in het jaarverslag. De externe accountant controleert of de onderneming voldoet aan de eisen die gesteld worden voor het jaarverslag.

5.3.1 Algemene informatie over het bestuur en de RvC

Allereerst wordt er door SNS REAAL N.V. informatie gegeven over de leden van het bestuur en de RvC. Er wordt specifiek ingegaan op de samenstelling, verantwoordelijkheden, curricula vitae en nevenfuncties. Het is duidelijk hoe verantwoordelijkheden zijn verdeeld. Daarnaast is meteen duidelijk dat uit het midden van de RvC een auditcommissie is ingesteld. Naast dit verplichte controle orgaan is ook een

¹⁵³ Besluit tot onteigening van effecten en vermogensbestanddelen SNS REAAL NV en SNS Bank NV in verband met de stabiliteit van het financiële stelsel, alsmede tot het treffen van onmiddellijke voorzieningen ten aanzien van SNS REAAL NV [1 februari 2013] p9.

¹⁵⁴ Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26. p. 12.

aparte risicocommissie ingesteld. Daarnaast blijkt uit het organogram in bijlage II dat er ook een afdeling met een compliance functie is.

Hiermee voldoen ze aan de vereisten uit art. 3:17 Wft jo. art. 17 lid 4 Bpr en de oprichtingsvereisten uit art. 2:12 lid 1 sub d en g Wft jo. art. 3:15 en 3:19 Wft.

5.3.2 Risicobeheer

De controlemiddelen van de verschillende codes zijn ingesteld om risico's binnen de vennootschap te beheren. Uit het jaarverslag en bijlage II blijkt dat SNS REAAL N.V. verschillende risicocomités heeft ingericht. De groep Risico Comité werd ingericht om financiële en niet-financiële risico's te definiëren, risicoprofielen op te stellen, risicobeleidskaders en een risicobeheersingsraamwerk vast te stellen.¹⁵⁵

Daarnaast heeft SNS REAAL N.V. lokale risicocomités ingericht en deze nemen besluiten en voeren besluiten uit binnen de kaders die de groep Risico Comité heeft opgesteld.¹⁵⁶

De afdeling Compliance, Veiligheidszaken en Operationeel Risico Management en Group Audit. De Group Audit staat onder supervisie van de CEO (voorzitter van de Raad van Bestuur Ronald Latenstein.). Zij bepalen ieder jaar welke niet-financiële risico's er zijn binnen SNS REAAL N.V.

Uit het jaarverslag blijkt dat SNS REAAL N.V. de belangrijkste risico's op een rij heeft gezet. SNS erkent dat Property Finance te maken heeft met een toenemende onzekerheid over de omvang van kredietverliezen.¹⁵⁷ SNS REAAL N.V. was gefocust op de afbouw van de portefeuille en het beperken van de verliezen.¹⁵⁸

Daarnaast heeft SNS REAAL N.V. zich in 2011 al gefocust op het implementeren van de Basel III en Solvency II richtlijnen. Het doel van deze richtlijnen is om de solvabiliteitspositie van bankonderneming en verzekeringsondernemingen te verbeteren.^{159,160}

In hoofdstuk 24 en van het jaarverslag wordt gedetailleerd weergegeven op welke gebieden van de onderneming risico's bevinden en welke marktrisico's er zijn. Dit gebeurt voor de bankonderneming, schadeverzekeringsonderneming en levensverzekeringsonderneming.

Uit het organogram in bijlage x blijkt welke afdelingen aan risicobeheer doen en op welke plek zij zich bevinden binnen de onderneming.

Als bewijs dat het bestuur kennis neemt van de risico's die verschillende afdelingen constateren en verantwoordelijkheid neemt om risico's te beheersen is in het jaarverslag een bestuursverklaring opgenomen waarin zij het volgende verklaart:

“Het bestuur van SNS REAAL verklaart een redelijke mate van zekerheid te hebben dat wezenlijke risico's waarmee SNS REAAL wordt geconfronteerd zijn beschreven. De basis hiervoor is de risicobeheerorganisatie van SNS REAAL zoals beschreven in het hoofdstuk Risicobeheer. De werking van essentiële beheersmaatregelen wordt regelmatig onderzocht.”¹⁶¹

Deze In Control Verklaring legt het bestuur ieder half jaar af.¹⁶²

¹⁵⁵ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.96.

¹⁵⁶ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.97.

¹⁵⁷ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.94.

¹⁵⁸ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.102.

¹⁵⁹ < http://www.europa-nu.nl/id/viinml49p3yk/basel_iii > zoals bezocht op 1 mei 2013.

¹⁶⁰ B. Bierman e.a., *Hoofdpijnen Wft*, Deventer: Kluwer 2011 p. 112.

¹⁶¹ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.143.

¹⁶² Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.104.

Naast de verplichte bestuurs- en controleorganen zijn er in alle lagen van de onderneming risicocomités die verantwoordelijk zijn voor het onderkennen en beheersen van risico's.

5.3.3 Corporate governance codes

Indien een onderneming de Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken of de Governance Principes niet wil naleven moet zij hierover verantwoording afleggen in haar jaarverslag. SNS REAAL N.V. verklaart in haar jaarverslag dat alle bovengenoemde codes van toepassing zijn op de verschillende onderdelen van SNS REAAL N.V..

SNS REAAL N.V. houdt de codes duidelijk gescheiden en behandelt deze ook afzonderlijk van elkaar. Indien zij afwijkt van een best-practicebepaling wordt per bepaling uitleg gegeven waarom zij deze niet naleeft.¹⁶³ Daarnaast worden de bepalingen uit de codes door het gehele jaarverslag besproken indien van toepassing op een hoofdstuk of paragraaf.

5.3.5 Oordeel onafhankelijke accountant

De externe accountant, namens KPMG, is Peti de Wit. De heer de Wit is eindverantwoordelijke voor de controle van het jaarverslag en bijbehorende jaarrekeningen. Tijdens de besprekingen met de audit commissie, de RvC en het bestuur wijzen de externe accountants hen op de risico's die tijdens de analyse zichtbaar worden.¹⁶⁴

De accountant is van oordeel dat de jaarrekening een getrouw beeld van de samenstelling van het vermogen laat zien. Daarnaast is gebleken dat er geen tekortkomingen zijn uit het onderzoek dat verricht binnen de onderneming en uit het onderzochte jaarverslag. De accountant van KPMG heeft een goedkeurende controleverklaring afgegeven bij de jaarrekening.¹⁶⁵ Tevens waren het jaarverslag en jaarrekening verenigbaar met elkaar.¹⁶⁶

De onafhankelijk accountant is bij alle vergaderingen van de Audit Commissie aanwezig daarnaast is hij eenmaal per jaar aanwezig bij een vergadering van de Risico Commissie.¹⁶⁷ Deze externe accountant wordt in de onderneming betrokken zodat hij aan het einde van het jaar een gedegen oordeel kan geven.

5.4 Conclusie

Uit de goedkeurende verklaring van de accountant blijkt dat SNS REAAL N.V. zich aan de wet- en regelgeving uit de Wft en de verschillende codes heeft gehouden. Uit het Besluit tot onteigening van effecten en vermogensbestanddelen SNS REAAL NV en SNS Bank NV in verband met de stabiliteit van het financiële stelsel, alsmede tot het treffen van onmiddellijke voorzieningen ten aanzien van SNS REAAL NV [1 februari 2013] blijkt dat nationalisatie van de bank-verzekeraar nodig was omdat een faillissement van de bank en de verzekeraar een mogelijk scenario zou zijn. Uit dit besluit blijkt dat in het geval van SNS REAAL N.V. heeft de samenwerking tussen de bank en de verzekeraar wel consequenties gehad.

Er kan geconcludeerd worden dat hoewel het jaarverslag correct is, de verschillende codes zijn nageleefd, er aan risicobeheersing is gedaan en verschillende partijen (de externe accountant, DNB en alle controle- en bestuursorganen van SNS REAAL N.V.)

¹⁶³ Voorbeelden hiervan vindt u terug in paragraaf 20.5.1 van het jaarverslag SNS REAAL 2011 p.139.

¹⁶⁴ Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26. p. 6.

¹⁶⁵ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.122.

¹⁶⁶ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.357.

¹⁶⁷ Jaarverslag SNS REAAL 2011 p.121.

betrokken zijn geweest bij deze processen een faillissement toch mogelijk is. Kort samengevat leverde alle inspanningen van de partijen niet het gewenste resultaat op.

6 Conclusies & aanbevelingen

Op basis van de bevindingen die in voorgaande hoofdstukken zijn gedaan zal in dit hoofdstuk door middel van conclusies antwoord gegeven worden op de centrale vraag. Allereerst worden de deelvragen kort behandeld, waarna het antwoord op de centrale vraag volgt.

6.1 Conclusies

6.1.1 Risicobeheersing en vrijheid van ondernemen

Na de beantwoording van de deelvragen in voorgaande hoofdstukken kan er geconcludeerd worden dat risicobeheersing en vrijheid van ondernemen de centrale thema's zijn van dit onderzoek. Besproken zijn de keuze van de juiste ondernemingsvormen, hoe de interne organisatie vormgegeven moet worden en de keuze van een managementstructuur die het beste aansluit bij de doelstelling van de onderneming. Risicobeheersing speelt hierin steeds een zeer belangrijke rol voor zowel de wetgever als een bank-verzekeraar.

Hoewel het mogelijk is om met andere rechtsvormen dan de BV en NV een bankonderneming op te richten, wordt dit niet gedaan. Hierbij spelen aansprakelijkheid van het bestuur, problemen van vermogensrechtelijke aard en het niet kunnen aanstellen van de op grond van de wet vereiste bestuurs- en controleorganen een rol. Door de combinatie van de vergunningsvereisten voor de oprichting van een bankonderneming uit art. 2:12 Wft, samen met de wettelijk voorgeschreven rechtsvormen voor de oprichting van een verzekeringsonderneming uit art. 3:20 Wft, heeft de wetgever willen sturen in de keuze van de rechtsvorm.

Daarbij leidt het verbod op een nevenbedrijf voor levens- en schadeverzekeraars en het combinatieverbod voor levens- en schadeverzekeraars tot een duidelijke scheidingslijn. De werkzaamheden binnen de entiteit zijn altijd gericht op het uitvoeren van een levensverzekeraar of een schadeverzekeraar of een bank.

Binnen de onderneming is er de vrijheid om zelf te bepalen hoe er organisatorisch vormgegeven wordt. De onderneming zal zich dan ook zodanig organiseren dat zij het beste aansluit bij de markten waarop zij opereert of de diensten die zij levert, zodat zij winstoptimalisatie kan nastreven.

Doordat de wetgever een kader heeft gecreëerd waarbinnen het verplicht is om interne en externe controlemiddelen in te stellen, hebben de Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken en de Governance Principles een positieve bijdrage geleverd aan hoe een onderneming goed, efficiënt en verantwoord geleid moet worden wat de kansen van een mogelijk faillissement van de verzekeringsonderneming of de bankonderneming verkleint. Daarnaast wordt hierover verantwoording geëist in het jaarverslag en zijn er consequenties verbonden aan het niet naleven van de codes.

Op grond van de Wft moet er interne auditor en een organisatieonderdeel met een compliancefunctie zijn.

Figuur 1 geeft de organisatorische verhoudingen weer tussen het bestuur, RvC, auditcommissie, interne auditor en externe accountant.

De interne auditor en externe accountant hebben onder meer de taak om te controleren of de interne risicobeheersings- en controlesystemen goed werken. Tevens heeft de interne auditor een belangrijke rol om extra accenten te leggen bij kritische bedrijfsprocessen.

Bank-verzekeraars zijn werkzaam binnen concerns en concernverhoudingen zijn belangrijk voor het onderzoek. Er is gebleken dat concernverhoudingen beschermingsmotieven met zich meebrengen. Risico's kunnen over verschillende ondernemingen gespreid worden en een financieel slechte situatie voor de ene onderneming hoeft er niet voor te zorgen dat een andere onderneming hiervan nadelen ondervindt. Een concern is echter een eenheid onder een centrale leiding. Het komt vaak voor dat ondernemingen binnen een concern door concernfinanciering afhankelijk van elkaar zijn en ook voor elkaar garant moeten staan. In het geval van een faillissement van een onderneming kan een andere onderneming hiervan nadelen ondervinden of zelfs failliet gaan. Dit was het verwachte scenario voor de verzekeraar SNS REAAL als de bankonderneming (SNS Bank) niet genationaliseerd zou zijn geworden.

Geconstateerd is dat banken en verzekeraars de laatste jaren terug gaan naar hun kernactiviteiten. We zien dat bank-verzekeraars splitsen en schaalvergroting is niet meer het belangrijkste doel. De banken en verzekeraars worden kleiner vanuit balansperspectief. Met andere woorden: voortdurende groei is geen hoofddoel meer. Je moet de risico's beheersen en zorgen dat er geen onverantwoorde risico's genomen worden. De huidige economische crisis laat zien dat in het verleden te 'grote' risico's werden genomen. Door een 'sky is the limit' mentaliteit werden er onverantwoorde risico's genomen en de ondernemingen werden zo groot dat ze moeilijk te controleren en beheersen werden. De buffers van de bank-verzekeraar waren te klein; SNS REAAL is hier een goed voorbeeld van.

6.1.2 Beantwoording van de centrale vraag

Hoe kan een bank-verzekeraar het risico op het faillissement van de verzekeringsonderneming als gevolg van het faillissement van de in concernverhouding verbonden bankonderneming beperken gelet op de rechtsvorm, concernverhoudingen en de management-organisatiestructuur?

Een faillissement van een verzekeringsonderneming als gevolg van het faillissement van de aaneengesloten bankonderneming is niet te voorkomen. Concernvorming, de gekozen rechtsvorm en de interne management- en organisatiestructuren kunnen een positieve bijdrage leveren om de kans op een faillissement te verkleinen.

De wetgever wil met behulp wet- en regelgeving dat ondernemingen zich bezig houden met risicobeheersing en hierover ook verantwoording afleggen. De vrijheid van ondernemen is een van de belangrijkste pijlers waarop een economie draait. Met regels die ondernemingen binden aan structuren en vormen, wordt ondernemen beperkt en hiermee ook de winstpotentie.

De wetgever geeft de ondernemer de vrijheid om zelf te bepalen hoe een onderneming organisatorisch vormgegeven wordt. Dit betekent dat er binnen de organisatiekunde of de corporate governance geen specifieke vereisten zijn vastgelegd over hoe een onderneming haar bestuur en afdelingen moet vormgeven of organiseren.

De Nederlandse Corporate Governance code, de Code Banken, de Governance Principles en de Wft leveren een bijdrage aan het beperken van risico's die in het uiterste geval een faillissement kunnen veroorzaken.

Doordat ondernemingen vrij zijn om te ondernemen is er geen eenduidig antwoord te geven op hoe het risico op het faillissement van de verzekeringsonderneming als gevolg van het faillissement van de aaneengesloten bankonderneming beperkt kan worden.

6.3 Aanbevelingen

Refererend aan het voorgaande, waarin een antwoord is geven op de centrale vraag, worden de volgende aanbevelingen gedaan.

Aanbevolen wordt om:

- terug te keren naar de kernactiviteiten van een bank en een verzekeraar. Risico's worden beter beheersbaar en overzichtelijk.
- banken en verzekeraar verplicht te stellen elk jaar een risico assessment te laten doen op het niveau van het bestuur, de RvC en de verschillende auditcommissies en interne auditor. Tijdens deze risico assessments moeten de inhoud van vergaderverslagen, conclusies van vergaderverslagen en de auditactiviteiten van de auditcommissies en interne auditor besproken worden. Er moet dan opnieuw bepaald worden welke bedrijfsprocessen kritisch zijn. Kritische bedrijfsprocessen zijn bedrijfsprocessen die een verhoogd risico met zich mee brengen ten aanzien van dat geld ongeoorloofd de onderneming verlaat of dat belangrijke beslissingen door onbevoegde medewerkers worden genomen wat gevolgen kan hebben voor de juistheid van de jaarrekening of dat er niet juiste beslissen worden genomen. Met het verstrijken van de tijd kunnen er kritische bedrijfsprocessen bijkomen of afvallen. Dit komt omdat de onderneming voortdurend in ontwikkeling is. Op deze manier kan gefocust worden op wat de daadwerkelijke kritische processen zijn. Doordat de risico assessments op het hoogste niveau van de onderneming plaatsvinden, zijn alle besturende en controlerende organen op de hoogte van de actuele situatie en kunnen zij hun verantwoordelijkheid nemen indien er veranderingen nodig zijn.
- de interne controlemechanismen juist op te zetten. Op kritische bedrijfsprocessen moeten zwaardere controlemiddelen ingezet worden. Auditcommissies en interne auditors beslissen wat kritische bedrijfsprocessen zijn. Dit is namelijk specifiek afhankelijk van de onderneming.
 - Daarnaast moet bepaald worden hoe vaak een controle uitgevoerd moet worden (per maand, per kwartaal of per jaar). De keuze van de frequentie is ingegeven door de mate van het risico. Bedrijfsprocessen met een hoog risico moeten frequenter gecontroleerd worden dan bedrijfsprocessen met een laag risico.

7 Evaluatie

In dit hoofdstuk wordt door de onderzoeker teruggeblikt op het onderzoeksproces.

In de beginfase van het onderzoek is veel tijd besteed aan het formuleren van een goede centrale vraag. Deze was in eerste instantie te breed geformuleerd waardoor het onderzoek niet goed afgebakend kon worden.

Omdat het te onderzoeken onderwerp actueel is, verwachtte de onderzoeker in eerste instantie weinig literatuur of andere bronnen over het onderwerp te kunnen vinden. Delen van het onderzoek vallen buiten het vakgebied van de rechtsgeleerdheid. Het gevolg hiervan was dat er veel tijd is besteed om de onderwerpen eigen te maken, om de onderwerpen in de juiste context te plaatsen en om de juiste verbanden te leggen. Naarmate het onderzoek vorderde, de kennis van de onderzoeker toe nam, verbanden duidelijker werden, bleek het ook mogelijk om de juiste bronnen te vinden. De variatie in de onderwerpen dwong de onderzoeker er ook toe om out of the box te denken.

Dit onderzoeksrapport is geschreven in het kader van het promotieonderzoek van mevrouw Lavrijssen. In dit onderzoeksrapport zijn verschillende onderwerpen belicht waardoor mevrouw Lavrijssen een duidelijk inzicht krijgt in het feit dat er geen pasklare oplossing is voor het probleem. Daarnaast tonen de conclusies aan dat concernvorming, de gekozen rechtsvorm en de interne management- en organisatiestructuren een positieve bijdrage kunnen leveren aan het verkleinen van de kans op een faillissement van de verzekeringsonderneming ten gevolge van een faillissement van de bankonderneming.

Het onderzoek laat tevens zien dat er de laatste jaren structurele veranderingen plaatvinden binnen bank-verzekeraars die naar de toekomst toe verder gestalte kunnen krijgen. Daarnaast zijn er algemene aanbevelingen gegeven. Op het gebied van aanbevelingen laat het onderzoek elementen open om nader onderzoek naar te verrichten. Omdat ondernemingen binnen de kaders van de wetgever mogen ondernemen, heeft de ondernemer veel vrijheid in maken van keuzes met betrekking tot de concernvorming, de gekozen rechtsvorm en de interne management- en organisatiestructuren. Dit onderzoeksrapport kan als startpunt gebruikt worden voor een meer specifiek onderzoek uitgevoerd binnen een specifieke bank-verzekeraar, wat dan resulteert in concrete aanbevelingen.

Literatuurlijst

Geraadpleegde boeken en tijdschriften

Asser/Van Grinten/Maerijer 2-II 1997.

Asser/Maerijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009

Asser/Maerijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2013.

S.M. Bartman & A.F.M Dorresteyn, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2009.

G.P.L. Bevers e.a., *De flex BV juridisch, financieel en fiscaal*, Ernst & Young en Holland Van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP 2012.

B. Bierman e.a., *Hoofdpijnen Wft*, Deventer: Kluwer 2011.

G.R. Boshuizen & B.H. Jager, *Verzekerd van toezicht*, Deventer: Kluwer 2010.

D. Busch, *Naar een beperkte aansprakelijkheid van financiële toezichthouders?*, Deventer: Kluwer 2011.

De Nederlandse Bank, *In het spoor van de crisis. Achtergronden bij de financiële crisis*, Amsterdam 2010.

P.H.J. Essers & S.A. Stevens, *Vennootschapsbelasting*, Deventer: Kluwer 2008.

M. Geurden-Slis en N. Braams, *Een proefonderzoek: additionele informatie concerndiensten en holdings*, Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de statistiek 2011.

P.R. de Geus, C. Klumper & J Scholten, *Jaarrekeninglezers voor juristen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012.

F.C. Kollen, *De vereniging in de praktijk*, Deventer: Kluwer 2007.

N. Lavrijssen, 'Sarnering en liquidatie van verzekeraars: bestaande voorzieningen en mogelijke verbeterpunten' *NTFR*2011 (13), nr.4, p87-94.

J. Marcus & N. Van Dam, *Een praktijkgerichte benadering van organisatie & management*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012.

C.W. de Monchy, M.H. Legein e.a., *Corporate Governance in Nederland. Een praktische handleiding bij de beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009.

R.Nods, *Bankverzekeren. Zijn langste tijd gehad*, Elsevier 12 september 2009.

N.J. Polak bewerkt door M. Pannevis, *Insolventierecht*, Deventer: Kluwer 2011.

R.A.M. Pruijm, *Grondslagen van Corporate Governance. Leidraad voor behoorlijk ondernemingsbestuur*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010.

G. van Schaaijk, *praktijkgericht juridisch onderzoek*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011.

P. van Schilfgaarde bewerkt door J. Winter, *van de BV en de NV*, Deventer: Kluwer 2009.

R.A. Stegeman & F.G.B. Graaf, *Wet op het financieel toezicht. Tekst en toelichting*, Deventer: Kluwer 2012.

R. Westra, *Recht voor organisaties. Recht en bedrijfskundige aspecten*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2012.

A.M.M.M. van Zeijl, *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht. Deel 2 ondernemingsrecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010.

Geraadpleegde kamerstukken

Kamerstukken II 1991/92, 22665, nr. 3.

Kamerstukken II 1998/99, 26466, nr.1.

Kamerstukken II 2004/05, 29708, nr. 10.

Kamerstukken II 2005/06, 30336, nr. 3

Kamerstukken II 2007/08, 31131, nr.6.

Kamerstukken II 2009/10, 32512, nr. 2.

Kamerstukken II 2012/13, 33532, nr. 26.

Geraadpleegde rapporten

The Dutch Financial System; An investigation of Current and Future Trends

Geraadpleegde elektronische bronnen

Autoriteit Financiële markten

www.afm.nl

Applied corporate governance

www.applied-corporate-governance.com

De Belastingdienst

www.belastingdienst.nl

Delta Lloyd Groep

www.deltalloydgroep.com

De zaak

www.dezaak.nl

De Nederlandse Bank

www.dnb.nl

Europa Nu

www.europa-nu.nl

Inc. Magazine

www.inc.com

ING Group

www.ing.com

Journal of Accountancy

www.journalofaccountancy.com

Kamer van Koophandel

ww.kvk.nl

Monitoring Commissie Governance Principes Verzekeraars

www.mcverzekeraars.nl

Rabobank

www.rabobank.com

www.rabobank.nl

Rechtspraak

www.rechtspraak.nl

Rijksoverheid

www.rijksoverheid.nl

Radio Nederland Wereldomroep

www.rnw.nl

SNS REAAL

www.snsreaal.nl

Open boek toezicht

www.toezicht.dnb.nl

Trouw

www.trouw.nl

Archief NRC.nl

vorige.nrc.nl

Geraadpleegde wet- en regelgeving

Besluit tot onteigening van effecten en vermogensbestanddelen SNS REAAL NV en SNS Bank NV in verband met de stabiliteit van het financiële stelsel, alsmede tot het treffen van onmiddellijke voorzieningen ten aanzien van SNS REAAL NV [1 februari 2013].

Besluit van 23 augustus 2011 tot vaststelling van nadere voorschriften omtrent de inhoud van het jaarverslag van verzekeraars (Stb. 396).

Code Banken, Nederlandse Vereniging van Banken, 9 september 2010.

Governance Principes, Verbond van Verzekeraars, 1 januari 2011.

De Nederlandse Corporate governance code 9 december 2003.

De Nederlandse Corporate governance code 9 december 2008.

Kranten

Het Financieel Dagblad

Overige bronnen

Halfjaarverslag 2012 Rabobank Group

De toekomst van de Nederlandse financiële sector, DNB/kwartaalbericht 2009.

Statuten van SNS Reaal N.V. d.d. 22 april 2010.

Bijlagen

Bijlage I Organogram Delta Lloyd

Bijlage II Organogram bestuursstructuur SNS REAAL N.V.